FinSoc

SOSIAALIALAN MENETELMIEN ARVIOINTI 2/2005

Ilkeät ongelmat, hyvät käytännöt **s. 4**
Reflektiivisyys ja asiantuntijuus **s. 18**
Tuore kirja näyttöön perustuvasta sosiaalityöstä! **s. 31**

STAKES

SOSIAALIALAN
MENETELMIEN
ARVIOINTI

FinSoc

2/2005

Tässä numerossa

■ **Riitta Haverinen**
FinSocin horisontista **s. 3**

■ **Tarja Pösö**
Ilkeät ongelmat, hyvät käytännöt **s. 4**

■ **Pekka Saarnio**
Viisi välähdystä päihdetutkimukseen **s. 7**

■ **Petteri Ora**
Arviointiaalto rantautui Kiipulasäätiöön **s. 13**

■ **Synnöve Karvinen-Niinikoski**
Reflektiivisyys ja asiantuntijuus **s. 18**

■ **Jan Fook**
Kriittinen reflektiivisyys sosiaalityössä **s. 22**

■ **Sini Rantakari**
Bikva tuo tarpeet näkyviin ja kuuluviin **s. 28**

■ **Riitta Seppänen-Järvelä**
Tuore kirja näyttöön perustuvasta sosiaalityöstä! **s. 31**

FinSocin yhteystiedot **s. 32**

Julkaisija:
FinSoc-sosiaalipalvelujen evoluaatioryhmä, Stakes

Päätoimittaja:
Riitta Haverinen

Toimittaja:
Sirpa Andersson

Kannen kuva:
Päivi Tapiovaara

Ulkoasu:
Tiina Haavistola

Taitto:
Kajaanin Offsetpaino Oy
Nina Karjalainen

Paino:
Kainuun Sanomat Oy
Kajaani, 2005

ISSN 1458-1744

Ilmestyy toukokuussa ja marraskuussa.

Pääkirjoitus

FinSocin horisontista

Kun Amerikan mantereella järjestetään jotain suurta, se todella on sitä. Lokakuun lopulla pidetty American Evaluation Associationin ja Canadian Evaluation Societyn yhteinen evaluaatiokonferenssi kokosi yli 2000 osallistujaa Torontoon pääosin USA:sta ja Kanadasta, mutta runsaasti osallistujia oli myös muista maanosista. Kaikkiaan workshopeja ja sessioita oli 885 kappaletta! Eikä suuruutta juuri huomannut, niin hyvin kaikki toimi yhdessä suuressa konferenssikeskuksessa.

Saimme kunnian tavata evaluaation kehittäjiä, kun lähes kaikki evaluaation suuret nimet olivat paikalla (Michaet Scriven, Michael Quinn Patton, Robert Stake, Ernest House, David Fetterman, Jennifer Greene, Gary Henry, Arnold Lowe, Thomas Schwandt, Peter Dahler-Larsen…). Hienoa oli myös nähdä evaluaation teorian, lähestymistapojen ja erilaisten menetelmien jatkokehittelijöitä; nuoria yliopistonaisia ja -miehiä.

Konferenssin ilmapiiri oli dialogiin ja osallistumiseen haastava. Sekä sessiot että erityisesti workshopit olivat vuorovaikutuksellisempia, kuin mihin olemme eurooppalaisissa vastaavissa konferensseissa tottuneet. Olemme voineet seurata American Journal of Evaluation -lehden sivuilta Fettermanin ja Pattonin tiukkoja keskusteluja ja vastineita puolin ja toisin. Eikä Scriven ole lämmennyt Fettermanin ajatuksille vieläkään, mutta ei se ystävyyttä häiritse. Tiukka argumentointi heidän välillään jatkui konferenssin paneeleissa ja kuulijoita riitti. Tällaista argumentointia ja keskustelua evaluaation teorioista, lähestymistavoista ja niiden perusteluista kaipaan meillekin!

Kun suuresta joukosta sessioita, paneelikeskusteluja, workshopeja ja eri teemaryhmiä saattoi valita rajallisesti, poimin suurten pioneerien paneelikeskusteluja, evaluaation teoriaa sekä ohjelmateorian kehittelyihin liittyviä workshopeja, sekä yhteisöarviointeihin liittyviä sessioita.

Niissä esiteltiin kehiteltyjä työkaluja ja niiden sovelluksia usein amerikkalaisissa yhteyksissä ja erityisesti köyhien elämän kohentamiseen liittyvissä ohjelma-arvioinneissa. Säätiörahoituksessa korostui yhteistyö rahoittajien kanssa ohjelmateorian selkeyttämisessä. Suurimman vaikutuksen minuun teki ilmapiiri, vuorovaikutus sekä esiteltyjen ohjelmien työkalujen kehittelyt, tutkijoiden osaamisen ja kokemusten avoin jakaminen.

FinSocista mukana konferenssissa olivat erikoistutkija Kaija Hänninen, tutkija Katri Vataja ja minä. Katri esitteli hankkeen, jossa hän itse toimii yhdessä kehittämispäällikkö Riitta Seppänen-Järvelän ja erikoistutkija Juha Koiviston kanssa. Hanke on HYKE eli Sosiaalitoimistojen hyvät toimintakäytännöt. Siitä löytyy tietoa FinSocin nettisivuilla.

Nyt meidän mukana olleiden haaste on koota konferenssin anti evaluaatiosta kiinnostuneiden käyttöön. Mutta se on pidempi prosessi, siksi käykää Kanadan ja USA:n evaluaatioyhdistysten www-sivuilla (www.evaluationcanada.ca ja www.eval.org) tutustamassa evaluaatioaineistoihin!

Riitta Haverinen
TUTKIMUSPÄÄLLIKKÖ, DOSENTTI

Ilkeät ongelmat, hyvät käytännöt

Hyviä käytäntöjä voi lähestyä käsitteellisesti monesta suunnasta. Seuraavassa hahmottelen sitä, millaisia näköaloja hyviin käytäntöihin avautuu, jos korostetaan hyvinvointipalveluiden kohteiden kautta lähtevää tarkastelua ja jos silloin kohteita määritellään nimenomaan ilkeinä ongelmina.

Ilkeiden ongelmien käsite on tuttu hallinto- ja suunnittelutieteistä. Viime vuosina se on uinut suomalaiseen hyvinvointipalveluja ja niiden kehittämistä käsittelevään keskusteluun. Markku Sotaraudan (1996) tapa käyttää käsitettä alueellista suunnittelua käsittelevässä tutkimuksessa on vakiinnuttanut omalta osaltaan "ilkeät ongelmat" kuvaamaan niitä monimutkaisia, ongelmallisina koettuja asioita, joihin ei näyttäisi löytyvän yksinkertaista selitystä ja sitä kautta ratkaisua.

Ilkeiden ongelmien (wicked problems) piirteitä kuvataan yleensä sellaiseksi vyyhdiksi, jossa niitä on vaikea määritellä ja muotoilla täsmällisesti, niillä ei ole selkeää alkua tai loppua eikä ongelman, sen syyn ja seurauksen välinen suhde ole erotettavissa. Ameebamaisuus on tyypillinen piirre. Koska ongelman rajat, muodot ja selitykset ovat epämääräisiä, on vaikea tietää, koska ongelma on ratkaistu puhumattakaan siitä, että tiedettäisiin, mitä ongelman ratkaisusta seuraa. Niinpä on useita vaihtoehtoja sekä selittää että ratkaista ongelmaa ja oleelliseksi tulee, mikä vaihtoehto valitaan monenlaisten epävarmuustekijöiden vallitessa.

Ilkeiden ongelmien luonne tulee näkyviin, kun niitä verrataan - kuten tapana on - kesyihin (tame problems) ongelmiin. Ne voidaan määritellä tyhjentävästi, niille löytyy selkeä selitys ja ratkaisu ja niillä on tunnistettava ja yksiselitteinen muoto. Ongelmien alku- ja loppupiste on paikannettavissa ja näin myös ongelmien ratkeamisesta syntyy selvää palautetietoa. Koska ongelmia voidaan ratkaista, liittyy niiden parissa työskentelyyn arvostusta ja jopa kunniaa.

Sosiaaliset ongelmat ilkeinä ongelmina

Puhe ilkeistä ongelmista on tuttua sosiaalisten ongelmien parissa työskenteleville. Sosiaalisten ongelmien tunnuspiirteisiin kuuluu monia ilkeille ongelmille ominaisina pidettyjä asioita. Markku Sotarautakin (1996) toteaa, että sosiaaliset ongelmat ovat hyvä esimerkki ilkeistä ongelmista.

Yrityksistäni huolimatta en ole kuitenkaan onnistunut paikantamaan ilkeiden ongelmien käsitettä käytetyksi siinä yhteiskuntatieteellisessä kirjallisuudessa, jossa sosiaalisia ongelmia on teoretisoitu. Keskustelut näyttävät kulkevan eri reittejä: ilkeät ongelmat kuuluvat suunnittelu- ja hallintopainoitteiseen keskusteluun, kun taas yh-

Artikkeli perustuu kirjoittajan TerveSos-tilaisuudessa pidettyyn esitelmään 26.5.2005.

teiskuntatieteellisessä keskustelussa tunnetaan sosiaalisten ongelmien käsite. Yhteiskunnallisessa keskustelussa vaikeista sosiaalisista ongelmista puhuminen tuntuu tällä hetkellä kuitenkin vähemmän valovoimaiselta kuin puhuminen ilkeistä ongelmista.

Keskustelujen erillisyys on huomionarvoista, koska sosiaalisiin ongelmiin liitetään vakiintuneesti monia niistä piirteistä, joilla ilkeitä ongelmia kuvataan. Kun ilkeiden ongelmien yhteydessä puhutaan niiden taipuisuudesta, korostetaan sosiaalisten ongelmien tutkimusperinteessä tulkinnallisuutta. Sosiaalisilla ongelmilla on nähty olevan historiallisesti ja paikallisesti eri muotoja ja tulkintakehyksiä. Tulkinnallisuus houkuttaa esiin erimielisyyttä ja siksi sosiaalisten ongelmien tulkinnoista, selityksistä ja ratkaisutavoista kiistellään tai jopa kamppaillaan (ks. esim. Loseke 2003). Selkeämuotoisuus ja yksiselitteisyys kuvaavat heikosti sosiaalisia ongelmia alan kirjallisuuden mukaan.

Sosiaalisten ongelmien ratkaisuista kiistellään

Kun ilkeiden ongelmien vaikea ratkaistavuus tuo näkyviin niiden parissa työskentelyyn liittyvän arvostuksen tai kunnian puutteen, puhutaan sosiaalisten ongelmien parissa työskentelystä vahvemmin sanankääntein. Jotkut tutkijat (ks. esim. Blyth & Miller 1990) kirjoittavat sosiaalisten ongelmien parissa työskentelystä likaisena työnä. Käsite viittaa siihen, että työn kohde on usein sellainen, joka on inhimillisesti katsottuna vaikea tai jopa luotaantyöntävä. Siksi vaikeiden sosiaalisten ongelmien parissa työskentely jää siihen tehtävään velvoitetuille viranomaisille, koska muut eivät ole niihin valmiita puuttumaan. Siksi on myös mahdollista, että toiminnan ulkopuolelle jää monia sellaisia ilmiöitä, jotka tarvitsisivat puuttumista mutta jotka vaikeutensa - tai "likaisuutensa" - vuoksi eivät kohteeksi kuitenkaan valikoidu.

Sosiaalisten ja/tai ilkeiden ongelmien kannalta on oleellista se, milloin hankalaksi koettu asiantila tulee tulkituksi ilkeäksi tai kesyksi. Jo sen kategorisoinnin tekeminen on vaativaa. Aina on mahdollista, että kesy ongelma tulee käsitellyksi ilkeänä ja siksi sen käsittely ja asema muuttuu oleellisesti. Niin esimerkiksi toimeentulo-ongelma voi muuttua köyhyydestä elämäntapaongelmaksi. Ilkeitä ongelmia voidaan myös kesyttää. Silloin ongelman monimuotoisuus yksinkertaistetaan. Jos esimerkiksi läheissuhdeväkivaltaa käsitellään vuorovaikutusongelmana, kutsuu se avain erilaista toiminta- ja puuttumiskäytäntöä kuin ongelman "ilkeyttä" korostava tulkinta. Yksinkertaistaminen ja ylenpalttinen monimutkaisuuden korostaminen voivat olla toiminnan kannalta yhtä kohtalokkaita.

Hyvät käytännöt ilkeisiin ongelmiin

Kun kehitetään toimenpideohjelmia, suosituksia tai kootaan kokemuksia menestyksekkäistä toimintatavoista ohjaamaan hyvinvointiammattilaisten toimintaa erilaisten sosiaalisten ongelmien parissa, voi ilkeiden ongelmien käsite olla käyttökelpoinen. Ilkeät ongelmat muistuttavat tehokkaasti siitä, että sosiaalisten ongelmien ja hyvien käytäntöjen välinen suhde ei ole yksinkertainen, koska kohteet ovat monimutkaisia. Tuolta pohjalta voidaan hahmotella ainakin viisi hyviin käytäntöihin liittyvää huomiota.

Ensinnäkin ilkeät ongelmat käsitteenä korostavat ongelmien ameebamaisuutta. Niin ollen hyvien käytäntöjen kohteeksi ei asetu selkeästi rajattu, tunnistettava ja nimettävä ongelma. Ongelman määrittelystä joudutaan neuvottelemaan ja tekemään erilaisia tulkinnallisia ratkaisuja monenlaisten epävarmuuksien alla. Toimijoiden täytyy siis tehdä sopimuksia siitä, mikä toiminnan kohde on ja mitä toiminta on. Siksi hyviä käytäntöjä voi lähestyä sopimuksina.

Toinen hyviä käytäntöjä ja ilkeitä ongelmia kuvaava piirre on se, että sopimuksien tekijöitä toiminnan kohteesta ja toimintatavasta on useita. Ilkeät ongelmat sosiaalisina ongelmina koskettavat monia. Siksi hyvissä käytännöissä ja ilkeissä ongelmissa tarvitaan aina kollektiivista ymmärrystä asioiden tilasta ja toiminnasta. Yhtä lailla oleellista on kollektiivinen tietoisuus. Vain sen pohjalta jotkut ilmiöt tulevat käsitellyiksi (hyviä tai huonoja) käytäntöjä edellyttävinä ongelmina.

Ei ole kuitenkaan itsestäänselvää, keitä ovat

ne "me", jotka tekevät tulkintoja ongelmien luonteesta ja niihin kohdistuvasta toiminnasta. Ryhmästä riippuen tulkinnat voivat vaihdella. Siksi ilkeät ongelmat kutsuvat moniäänisiä hyviä käytäntöjä: jos tulkinnat ongelmista vaihtelevat tulkitsijoiden tai tulkitsijaryhmien mukaan, tarvitaan monia tahoja, jotka asettavat ehtoja tarvittaville hyville käytännöille. Hyvinvointipalvelujen hyvien käytäntöjen kehittämisessä oleellista onkin, keiden ääntä kuullaan ja mitkä äänet pääsevät ohjaamaan hyviä käytäntöjä. Asiantuntijoiden äänillä on taipumus tulla kuulluiksi ilkeiden ongelmien kanssa elävien ääniä paremmin; asiantuntijoiden keskenkin on eroja, sillä jotkut asiantuntijanäkemykset pyrkivät olemaan hallitsevampia kuin jotkut toiset.

Edellä mainittu kolmas, moniäänisyyttä korostava piirre, tuo näkyviin neljännen piirteen: jos ilkeät ongelmat ovat ameebamaisia, ei niitä voi ratkaista yhdellä hyvällä käytännöllä. Yhden hyvän käytännön suosituksen tilalla tarvitaan monia hyviä käytäntöjä.

Viidenneksi ja viimeiseksi ilkeiden ongelmien tulkinnallisuus, muuttuvuus ja vaikea tavoitettavuus muistuttavat, että hyviä käytäntöjä voidaan arvioida ennen kaikkea sen pohjalta, pidetäänkö niitä hyvinä vai huonoina. Hyvien käytäntöjen arvo ei ole yksiselitteisesti arvioitavissa tai mitattavissa eikä se ole tyhjentävästi ratkaistavissa tutkimustietoon vetoamalla. Kyse on arvioitsijoiden käsityksistä hyvästä ja toivottavasta muutoksesta. Hyvät käytännöt näyttäytyvät silloin valintoina, joissa on vahvoja moraalisia piirteitä. Ja se palauttaa meidät jälleen kysymykseen siitä, ketkä ovat ne, jotka tuota arviointia tekevät.

Asetelma olisi luonnollisesti toisenlainen, jos hyviä käytäntöjä kehitettäisiin vastaamaan kesyihin ongelmiin. Ongelmien määriteltävyys, selkeys ja ennustettavuus antavat mahdollisuuden puhua varsin toisenlaisista hyvistä käytännöistä. On olemassa riski, että perusteettomasti muunnetaan ilkeät ongelmat kesyiksi, jotta hyvien käytäntöjen ohjelma mahdollistuisi.

Tarja Pösö
PROFESSORI
TAMPEREEN YLIOPISTO

KIRJALLISUUS

Blyth, Eric & Milner, Judith (1990) The process of inter-agency work. Teoksessa The Violence Against Children Study Group. Taking Child Abuse Seriously. London: Routledge, 194 - 211.

Loseke, Donileen R. (2003) Thinking about Social Problems. New York: Aldine de Gruyter.

Sotarauta, Markku (1996) Kohti epäselvyyden hallintaa. Tulevaisuuden tutkimuksen serua. Acta Futura Fennica No7. Tampere: Finnpublishers.

Viisi välähdystä päihde-tutkimukseen

Päihdeongelmien hoitoa koskevan tutkimustiedon hyödyntämisessä on tiettyjä pulmia. Ensinnäkin, akateemisella julkaisukäytännöllä on lukijakuntaa rajaava vaikutus. Tutkimustulokset julkaistaan mieluusti arviointimenettelyä noudattavissa tiedelehdissä, joita - erityisesti ulkomaisia - hyvin harvat käytännön työntekijät lukevat. Toiseksi, tutkijoilla on taipumus käyttää vaikeaselkoista tieteellistä retoriikkaa. Kolmanneksi, työntekijöiden valmiuksissa ymmärtää ja hyödyntää tutkimuksia on puutteita. Päihdetyössä toimii hyvin vähän tutkijakoulutuksen suorittanutta väkeä.

Suomessa ei ilmesty päihdeproblematiikkaan erikoistunutta tieteellistä aikakauslehteä. Täkäläinen julkaiseminen tapahtuukin muutamassa yleisemmässä tiedelehdessä. Meillä ei myöskään ole lehteä, joka systemaattisesti keräisi ja muokkaisi tutkimustietoa päihdetyön kannalta hyödynnettävään muotoon. Iso-Britanniassa ilmestyvä *Drug and Alcohol Findings* on tällainen lehti (DAF 2005). Tutkimustulokset johtopäätöksineen esitetään sen sivuilla tiiviisti ja ymmärrettävästi, ilman tieteellistä retoriikkaa.

Koetan tässä artikkelissa pieneltä osin korjata tilannetta. Esittelen viisi omaa tutkimustulostani johtopäätösten kera. Nämä tulokset on alunperin julkaistu koti- ja ulkomaisissa tiedelehdissä. Kaksi niistä esitellään nyt ensimmäistä kertaa suomeksi.

Ongelmajuomisen pituuden merkityksestä

On pitkään ollut tiedossa, että ongelmallinen alkoholin käyttö on yhteydessä kognitiivisiin häiriöihin, muun muassa vaikeuksiin ongelmanratkaisussa ja oppimisessa (Oscar-Berman & Marinkovic 2003). Niistä toipuminen vaihtelee suuresti yksilöstä toiseen. Etenkin terveillä, nuorehkoilla henkilöillä toipuminen tapaa alkaa nopeasti vieroitusoireiden hellitettyä. Tutkimuksissa on haettu selvyyttä siihen, missä määrin kognitiivisten häiriöiden esiintyminen on yhteydessä ongelmajuomisen pituuteen. Johdonmukaista yhteyttä ei kuitenkaan ole kyetty osoittamaan.

Tutkimushenkilöiden raittiusajan pituus on vaihdellut paljon tutkimuksesta toiseen, mikä on saattanut olla sekoittava tekijä toipumisprosessin yksilöllisten erojen takia. Tämän vuoksi käsillä olevassa tutkimuksessa (Saarnio 1994a) kontrolloitiin tutkimushenkilöinä olleiden laitoshoitoasiakkaiden raittiusajan pituus; mukana oli kolme eripituisen ajan juomatta ollutta ryhmää (Taulukko 1). Kognitiivisten toimintojen tutkimiseen käytettiin neljää aikaisemmissa tutkimuksissa päteväksi havaittua testiä. Niiden tehtävärakenteessa oli kuitenkin huomattavia eroja sen suhteen, kuinka paljon ne edellyttivät toiminnan suunnittelua, säätelyä ja seurantaa.

Taulukko 1. Eräiden ongelmalliselle alkoholin käytölle herkiksi havaittujen kognitiivisten testien ja ongelmajuomisen pituuden välisiä korrelaatioita raittiusajan keston mukaan (Saarnio 1994a).

	Raittiusajan kesto (vrk)		
	4 (n=60)	10 (n=60)	24 (n=59)
Testi	Ongelmajuomisen pituus (v)		
Kuutiotehtävä	-.47**	.04	.00
Embedded Figures Test	.33*	-.07	.02
Trail Making Test (B)	.31*	.05	-.03
Merkkikoe	-.22	-.05	-.11

* p<.01; ** p<.001. Kaksisuuntainen testaus. län ja koulutuksen vaikutukset poistettu.

Ongelmajuomisen pituuden ja testien välinen korrelaatio oli yhtä lukuun ottamatta tilastollisesti merkitsevä kohta juomisen lopettamisen jälkeen, mutta myöhemmin tuota yhteyttä ei ilmennyt. Lisäksi on huomattava, että korrelaatio oli sitä suurempi, mitä enemmän testi edellytti toiminnan suunnittelua, säätelyä ja seurantaa. Kuutiotehtävä on aikaisemminkin havaittu tässä suhteessa päteväksi testiksi. Merkkikoetta koskeva tulos lienee puolestaan johtunut siitä, että sen tehtävärakenne on huomattavasti kuutiotehtävää yksinkertaisempi.

Ongelmajuomisen pituudella oli yhteys kognitiivisiin häiriöihin raittiuden alkumetreillä. Tämä saattaa olla selitettävissä pitkään juoneiden voimakkaammilla vieroitusoireilla. Yhteys katosi myöhemmin raittiusajan keston kasvaessa. Toipumisen yksilölliset erot ovat varteenotettava selitys tälle ilmiölle. Kognitiiviset häiriöt eivät johdu pelkästään alkoholin suorista vaikutuksista keskushermostoon, vaan mukana ovat myös tapaturmien ja tappeluiden aiheuttamat aivovammat. Niistä melkoinen osa jää elinaikana huomaamatta. Lisäksi ravinnon yksipuolisuudella ja muun elimistön toimintahäiriöillä on merkitystä. Asiakkaiden väliset yksilölliset erot toipumisnopeudessa tulisi huomioida hoidon suunnittelussa. Mikä on yhdelle asiakkaalle vaikeaa, voi olla toiselle pitkästyttävää.

Alkoholi ja oppimispotentiaali

Alkoholin ongelmakäytön vaikutuksia oppimiseen on tutkittu runsaasti, joskin se on miltei yksinomaan perustunut perinteiseen psykometriikkaan. Oppimispotentiaalia koskevalla tutkimuksella eli dynaamisella testauksella sen sijaan on ollut vähäinen rooli. Tällaisessa testauksessa selvitetään, miten tutkimushenkilö pystyy hyödyntämään saamaansa informaatiota. Paradigman keskeinen taustavaikuttaja on ollut Lev S. Vygotski, minkä vuoksi monesti puhutaankin vygotskilaisesta oppimispotentiaalitutkimuksesta (Sternberg & Grigorenko 2002).

Oppimispotentiaalia koskeva ajattelu sinänsä on vanhaa perua, esimerkiksi Niccolò Machiavelli (1532/1995) luonnehti ihmisten välisiä oppimiseroja näin: "Ihmiset voidaan älynlahjojensa puolesta jakaa kolmeen ryhmään: toiset ymmärtävät kaiken omilla aivoillaan, toiset ymmärtävät sitten kun asia selitetään heille, ja loput eivät saa selkoa selityksistäkään".

Tässä tutkimuksessa (Saarnio 1993,1994b)

Kuvio 1. Oppimispotentiaaliryhmien kuutiotehtävissä (KT) ja merkkikokeessa (MK) saavuttamien asteikkopistemäärien keski-arvot (Saarnio 1993, 1994b).

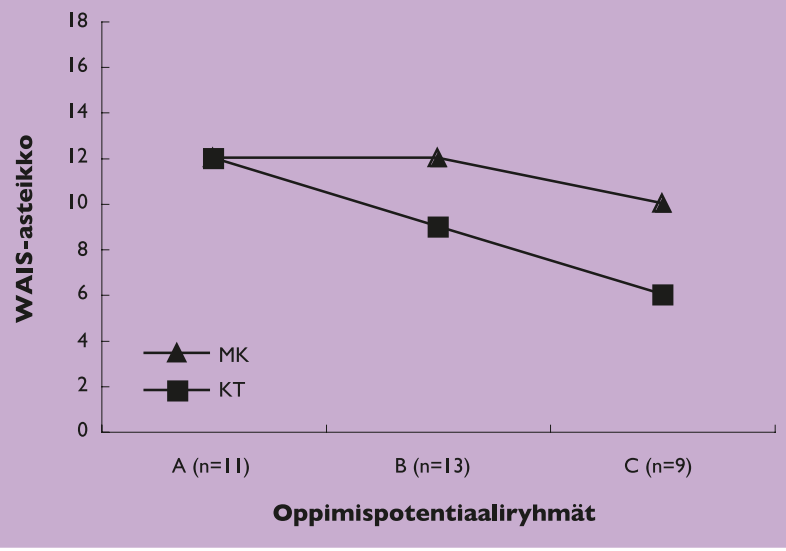

käytettiin Ravenin Progressiivisista Matriiseista muokattua oppimispotentiaalitestiä. Tutkimushenkilöinä toimineet laitoshoitoasiakkaat olivat jaettavissa Machiavellin tapaan kolmeen ryhmään: A) suoriutuminen ilman neuvoja, B) kohtuullinen oppimispotentiaali, C) heikko oppimispotentiaali. Alkoholistien välillä oli siis selviä oppimispotentiaalieroja.

Koska oppimispotentiaalin tutkiminen on varsin työlästä, katsottiin ryhmien tulokset - ikään kuin oikotien löytämiseksi - myös kahdessa perinteisessä testissä, kuutiotehtävässä ja merkkikokeessa (Kuvio 1). Testipistemäärien keskiarvot on esitetty WAIS-asteikolla, mikä mahdollistaa yhtäältä ryhmien ja toisaalta testien väliset vertailut; normiaineistossa pistemäärä 10 on keskiarvo.

Kuutiotehtävä ja merkkikoe poikkesivat tuloksiltaan oleellisesti toisistaan. Edellisen asteikkopistemäärä oli suorassa yhteydessä oppimispotentiaaliin, jälkimmäisen ei juuri nimeksikään. Testien välinen erotus kasvoi johdonmukaisesti heikomman oppimispotentiaalin suuntaan.

Onko oppimispotentiaalilla sitten yhteys hoitosisältöjen omaksumiseen? Näiden tulosten perusteella vastauksen etsimisessä voidaan käyttää kuutiotehtävää, joka on huomattavasti helppokäyttöisempi kuin oppimispotentiaalitesti.

Hoitosisältöjen omaksuminen

Kognitiivisten häiriöiden vaikutusta hoitosisältöjen omaksumiseen on tutkittu yllättävän vähän (Goldman 1995). Tässä tutkimuksessa (Saarnio 1995, 1996a, 1996b) selvitettiin, ovatko laitoshoitoasiakkaiden kuutiotehtävätulokset yhteydessä hoitosisältöjen omaksumiseen. Sisällöt tiivistettiin kymmeneen osioon, joiden avulla terapeutit suorittivat hoidon lopussa asiakaskohtaisen arvioinnin. Tutkimusavustaja toteutti asiakkaiden testauksen toisen hoitoviikon aikana omalla taholla. Analyysin keskiössä olivat kuutiotehtävässä yhtäältä korkean ja toisaalta matalan pistemäärän saavuttaneet tutkimushenkilöt (Kuvio 2).

Ryhmien välillä oli eroja useimmissa osioissa. Parhaiten (8,9) ja huonoimmin (3,10) erottelevat osiot olivat kuutiotehtävän sisällön kannalta johdonmukaisia, edellisissä korostuivat kognitiiviset, jälkimmäisissä puolestaan emotionaaliset tekijät. Tässä on sopiva kohta pysähtyä ja muistuttaa, etteivät pelkät kognitiiviset taidot tee kenestäkään autuasta. Ne ovat vain yksi, joskin tärkeä seikka.

Voitaisiinko kuutiotehtävässä heikosti menestyneitä asiakkaita sitten auttaa hoitosisältöjen omaksumisessa? Ratkaisu voisi olla hoidon lisä-

Kuvio 2. Terapeuttien suorittamien hoitomenestysarvioiden keskiarvot kuutiotehtävän (KT) jakauman alaviidenneksen (n=14) ja yläviidenneksen (n=17) perusteella muodostetuissa ryhmissä (Saarnio 1995,1996a,1996b).

1. Hoitoon sitoutuminen; 2. Hoitoyhteisössä eläminen; 3. Selviytyminen ilman rauhoittavia lääkkeitä; 4. Jatkohoitoon sitoutuminen; 5. Työtehtävien ja muiden käytännön asioiden hoitaminen; 6. Laitoksen ulkopuolisten ihmissuhteiden ja käytännön asioiden hoitaminen; 7. Fyysisestä kunnosta huolehtiminen; 8. Ongelmien käsittely- ja sietokyky; 9. Uusien asioiden omaksuminen; 10. Mieliala.

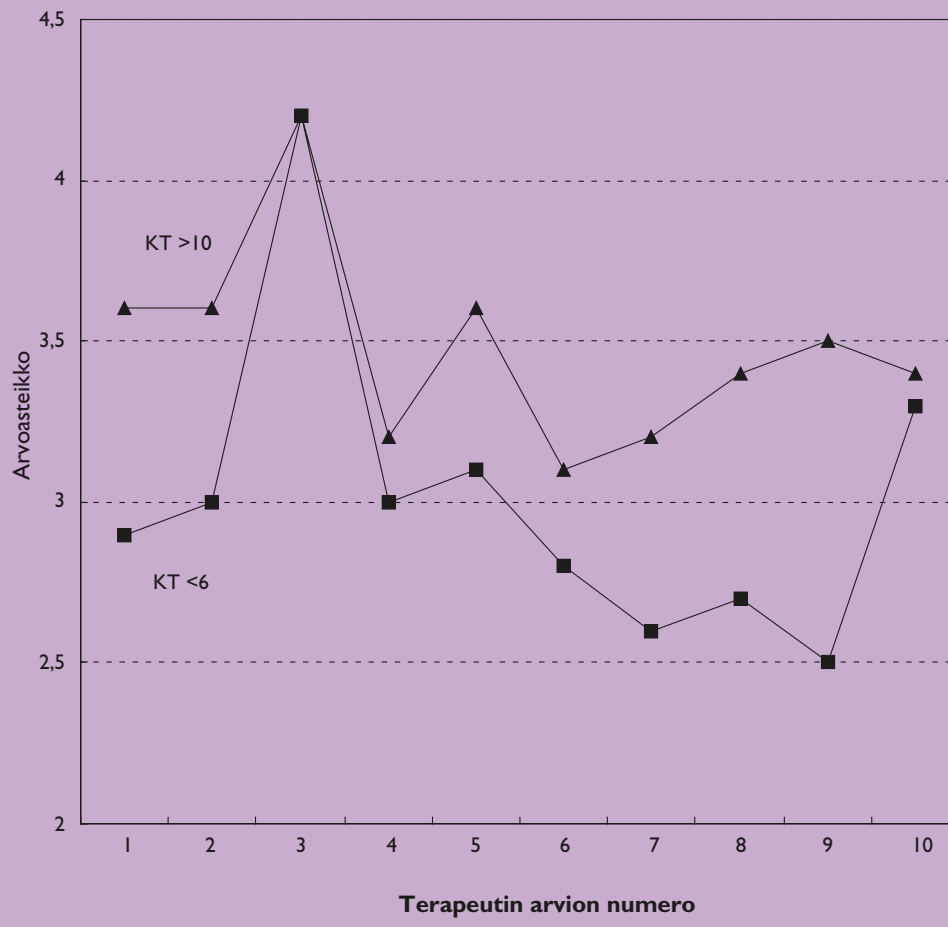

strukturointi, eräänlainen rautalangasta vääntäminen. Sitä kannattaisi selvittää jatkotutkimuksella.

Muutosvalmius ja hoidon jatkuvuus

Keskeyttäminen on yksi päihdehoidon suurista pulmista. Sen vähentämiseen on kiinnitetty runsaasti huomiota, koska hoidon päättäneiden tiedetään toipuvan paremmin (Carroll 1997). Hoidon jatkuvuuden parantaminen ei onnistu yhdellä konstilla, vaan parhaisiin tuloksiin päästään toimimalla usealla taholla.

Tässä tutkimuksessa (Saarnio & Knuuttila 2002,2003) haettiin keskeyttämisen riskiryhmiä. Mielenkiinnon kohteena oli muun muassa asiakkaan muutosvalmius, jonka tarkastelussa käytet-

Kuvio 3. Hoidon keskeyttämisprosentit asiakkaan iän ja harkintapistemäärän jakaumien ala- ja yläpuoliskojen perusteella muodostetussa nelikentässä (ryhmät 1,2,3,4). Ikä: 1=15-37 ja 2=38-63 vuotta. Harkinta: 1=0-40 ja 2=45-60 standardipistettä. (Saarnio & Knuuttila 2002,2003)

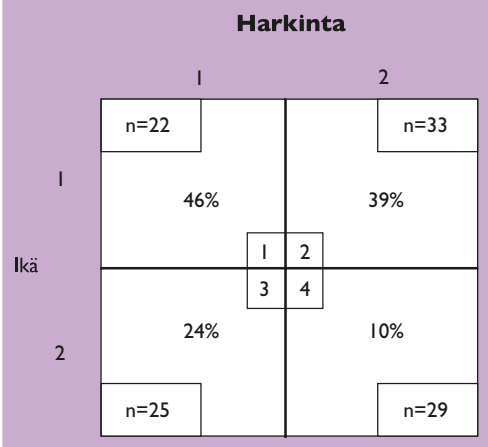

tiin kansainvälisesti tunnettua vaihemallia (Connors ym. 2001). Asiakkaan ikä ja muutosharkinta olivat yksi keskeyttämistä selittävä kombinaatio (Kuvio 3).

Nelikentän informaatio yllättää, ryhmien välillä on suuria eroja. Esimerkiksi ykkösryhmän keskeyttämisprosentti on miltei viisinkertainen verrattuna nelosryhmään. Iän vaikutus korostuu. Neljääkymmentä ikävuotta on yleisesti pidetty eräänlaisena rajapyykkinä, jonka jälkeen maaperä muutokselle käy otollisemmaksi. Vuosikymmenien pituinen seuranta on myös osoittanut iän keskeisen merkityksen (Vaillant 2003).

Jatkotutkimuksella pitäisi hakea vastausta siihen, onko erityisesti kahden ensimmäisen ryhmän keskeyttämistä mahdollista vähentää. Voitaisiin kokeilla esimerkiksi motivoivaa haastattelua (Miller & Rollnick 2002). Interventioiden suunnittelussa on kuitenkin muistettava, että keskeyttäminen ei ole yhtenäinen ilmiö. Julkaisemattoman selvityksen mukaan se on karkeasti jaettavissa kahteen tyyppiin. Niistä ensimmäisessä on kyse lähinnä impulsiivisuudesta. Erään terapeutin mukaan näillä asiakkailla on "kiire kirkkoon ja kirkosta kotiin". Toiselle tyypille puolestaan on ominaista projektiivisuus eli "laihaa keittoa ja liian pienet lusikat". Kyse voi esimerkiksi olla hoitohenkilökunnan poikkeuksellisen voimakkaasta arvostelusta. Tämä synnyttää helposti konfliktin, joka edelleen johtaa keskeyttämiseen.

Asiakkaan ja terapeutin välisestä suhteesta

Päihdehuollon asiakkaita ja hoitomenetelmiä on tutkittu maailmalla monin verroin enemmän kuin terapeutteja. Asiakkaan ja terapeutin väliseen yhteistyösuhteeseen on niin ikään kiinnitetty vähemmän huomiota. Terapeutin ja työskentelysuhteen vaikutuksesta hoidon jatkuvuuteen ja tuloksellisuuteen on tästä huolimatta näyttöä (Connors ym. 1997; Najavits ym. 2000).

Meillä aihepiiriä on tutkittu vielä vähemmän. Yksi tavoitteeni (Saarnio 2001,2002) oli selvittää, mikä merkitys avopäihdehoidon asiakkaan ja terapeutin ensimmäisellä tapaamisella on hoidon jatkuvuuden kannalta. Kumpikin teki ensitapaamisen päätteeksi riippumattoman arvion vuorovaikutuksen onnistumisesta. Nuo arviot on yhdistetty oheisessa nelikentässä hoidon keskeyttämiseen (Kuvio 4).

Kuvio 4. Hoidon keskeyttämisprosentit asiakkaan ja terapeutin vuorovaikutusarviojakaumien ala- ja yläpuoliskojen perusteella muodostetussa nelikentässä (ryhmät 1,2,3,4). Asiakas: 1=44-75 ja 2=76-100 arviopistettä. Terapeutti: 1=50-73 ja 2=74-90 arviopistettä. (Saarnio 2001,2002)

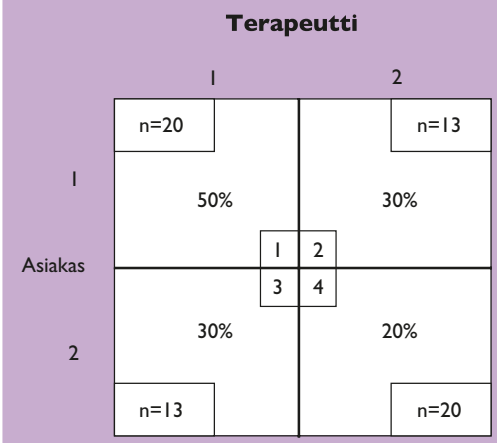

Kun ykkösryhmässä, jossa asiakkaiden ja terapeuttien arviot olivat jakaumien alapuoliskoissa, keskeytti joka toinen, niin neljännessä ryhmässä, jossa arviot olivat yläpuoliskoissa, keskeytti vain joka viides asiakas. Suksen luistamisella tai luistamattomuudella hoidon alussa näyttää siis olevan merkitystä jatkon kannalta. Tämä ei tarkoita sitä, että terapeutin myöhemmät korjausliikkeet olisivat hyödyttömiä; toinen puoli ykkösryhmän asiakassuhteista päätettiin sovitusti. Nopea keskeyttäminen voi tosin tehdä korjausliikkeet mahdottomiksi.

Jatkotutkimuksella voitaisiin tarkemmin selvittää, mikä ykkösryhmässä meni pieleen. Videointi lienee paras tapa kerätä tällaiseen tarkoitukseen sopivaa aineistoa. Myös interventiotutkimusta kannattaisi harkita, tavoitteena kehittää keskeyttämistä vähentäviä käytäntöjä. Motivoiva haastattelu voisi tulla tässäkin tapauksessa kyseeseen. Terapeuttien toimintaan ja yhteistyösuhteeseen tulisi joka tapauksessa kiinnittää enemmän huomiota.

Lopuksi

Tarkastelin edellä tutkimusesimerkkien valossa viittä teemaa: 1) kognitiivisista häiriöistä toipuminen, 2) asiakkaan oppimispotentiaali, 3) hoitosisältöjen omaksuminen, 4) keskeyttämisen riskiryhmät, 5) asiakkaan ja terapeutin välinen suhde. Nuo tiedot lienevät hyödynnettävissä käytännön päihdetyössä.

Päihdeongelmista toipumisesta vastaa viime kädessä aina ongelmakäyttäjä itse. Sellaista hoitomenetelmää tai työntekijää, joka parantaisi asiakkaan hänen omasta tahdostaan riippumatta, ei ole ja tuskin tuleekaan. Tutkimuksen samoin kuin hoidon suhteen on syytä pitää jalat maassa. On etsittävä yltiöpäisen optimismin ja äärimmäisen pessimismin välistä keskitietä, realismia. Tutkimuksen keskeisin rooli on ilmiöiden todentaminen sekä uusien näkökulmien keksiminen.

Pekka Saarnio
DOSENTTI, VTT
TAMPEREEN YLIOPISTO

KIRJALLISUUS

Carroll, K. (1997) Improving compliance with alcoholism treatment. Project MATCH Monograph Series Vol. 6. Rockville, MD: NIAAA.

Connors, G. Carroll, K. DiClemente, C. Longabaugh, R. & Donovan, D. (1997) The therapeutic alliance and its relationship to alcoholism treatment participation and outcome. Journal of Consulting and Clinical Psychology 65 (4), 588-598.

Connors, G. Donovan, D. & DiClemente, C. (2001) Substance abuse treatment and the stages of change. Selecting and planning interventions. New York: Guilford Press.

DAF (2005) Drug and Alcohol Findings. Viitattu 9.2.2005. Tutustuttavissa www-muodossa: <http://www.drugandalcoholfindings.org>.

Goldman, M. (1995) Recovery of cognitive functioning in alcoholics. Alcohol Health & Research World 19 (2), 148-154.

Machiavelli, N. (1532/1995) Ruhtinas. Juva: WSOY.

Miller, W. & Rollnick, S. (2002) Motivational interviewing. Preparing people for change. New York: Guilford Press.

Najavits, L. Crits-Christoph, P. & Dierberger, A. (2000) Clinicians' impact on the quality of substance use disorder treatment. Substance Use & Misuse 35 (12-14), 2161-2190.

Oscar-Berman, M. & Marinkovic, K. (2003) Alcoholism and the brain: An overview. Alcohol Research & Health 27 (2), 125-133.

Saarnio, P. (1993) Vertaileva tutkimus alkoholistien dynaamisesta ja staattisesta testauksesta. Psykologia 28 (2), 101-107.

Saarnio, P. (1994a) Measuring the effect of the duration of problem drinking on cognitive functions in alcoholics. Japanese Journal of Studies on Alcohol and Drug Dependence 29 (2), 108-113.

Saarnio, P. (1994b) A comparative study of dynamic and static testing in abstinent alcoholics. Journal of Clinical Psychology 50 (2), 272-280.

Saarnio, P. (1995) Alkoholistien kognitiivisten toimintojen ja hoitomenestyksen välisestä yhteydestä. Psykologia 30 (2), 111-116.

Saarnio, P. (1996a) Cognitive functions in alcoholics and success in treatment: How are they related? Japanese Journal of Studies on Alcohol and Drug Dependence 31 (3), 205-214.

Saarnio, P. (1996b) Kognitiv funkciók alkoholistáknál és a kezelés sikeressége: mi az összefüggés? Szenvedélybetegségek (Hungarian Journal of Addictions) 4 (3), 164-169.

Saarnio, P. (2001) Mitkä tekijät vaikuttavat terapiasuhteen keskeyttämiseen avopäihdehoidossa? Yhteiskuntapolitiikka 66 (3), 224-232.

Saarnio, P. (2002) Factors associated with dropping out from outpatient treatment of alcohol-other drug abuse. Alcoholism Treatment Quarterly 20 (2), 17-33.

Saarnio, P. & Knuuttila, V. (2002) Riskfaktorer bakom avbruten institutionsvård av missbrukare. Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift 19 (3), 193-201.

Saarnio, P. & Knuuttila, V. (2003) A study of risk factors in dropping out from inpatient treatment of substance abuse. Journal of Substance Use 8 (1), 33-38.

Sternberg, R. & Grigorenko, E. (2002) Dynamic testing. The nature and measurement of learning potential. New York: Cambridge University Press.

Vaillant, G. (2003) A 60-year follow-up of alcoholic men. Addiction 98 (8), 1043-1051.

Arviointiaalto rantautui Kiipulasäätiöön

Arvioinnin olemuksesta ja sijainnista organisaatiossa

Kiipulasäätiö kostuu neljästä suhteellisen itsenäisestä yksiköstä. Yksiköt ovat aikuiskoulutuskeskus, ammattiopisto (erityisoppilaitos), kuntoutuskeskus ja (kauppa)puutarha. Henkilökuntaa on noin 260 ja vuosivaihto hieman yli 16 miljoonaa euroa. Päätuotteet ovat ammatillinen kuntoutus ja koulutus, sekä suhteellisesti vähäisempänä puutarhatuotteet (kurkku, tomaatti, kukat – myös tunnuskukkamme gerbera).

On mahdotonta sanoa tarkasti, milloin arviointiaalto rantautui Kiipulaan. Näkyväksi ja merkittäväksi osaksi työtä arviointi eri muodoissaan on kasvanut 1990-luvun puolivälin jälkeen. Vedung (2003) käyttää arviointiaalloista megatrendin nimitystä, mikä viitaa siihen, että arviointi ”suurena kertomuksena” ikään kuin väistämättä läpäisee koko yhteiskunnan. Koulutuksen ja kuntoutuksen maailmassa arviointia ja arvioivaa ajattelua on toki ollut jo pitkään. Ehkä arvioinnin merkityksen kasvu liittyy toiseen suureen aaltoon, laatutyöhön, joka on ravistellut organisaatioita 1990-luvulta alkaen.

Vedung (emt.) kirjoittaa, että arvioinnin perustana on yksinkertainen ajatus, joka käytännössä saa useita ilmaisuja: ”arviointialalle on tunnusomaista rönsyilevä monimuotoisuus”. Arvioinnin perustaksi voidaan asettaa ihmisen luontainen tarve saada maailmasta selvää, ”natural sensemaking” (Mark ym. 2000), jolloin arvioinnista tulee erottamaton osa ihmisen toimintaa. Tähän viittasi professori Hanne Laitinen määritellessään arvioinnin ”tavaksi lukea tekstejä” (ref. Tuija Lindqvist 2005). Puhuttaessa arvioinnista on siis aluksi varminta tarkastaa, miten muut osallistujat määrittelevät keskustelun aiheen.

Organisaation sisällä tulosvaatimukset ovat edellyttäneet arvioivan ajattelun pienten purojen kokoamista suuremmaksi virraksi. Eri arvioinnin tapojen tunnistaminen ja kokoaminen saman käsitteen alle helpottaa arvioinnin kehittämistä ja kytkemistä osaksi Kiipulassa tehtävää työtä. Opiskelijapalautteet, vanhempien motkotukset, kokkarekommentit yhteistyökumppaneilta, laatutyö, kehittämispäivien turinat ovat kaikki osia arviointityöstä. Lähitulevaisuudessa arviointitiedon tuottamista on pystyttävä systematisoimaan ja saatua tietoa käyttämään entistä suunnitelmallisemmin hyväksi.

Tämän hetken Kiipulassa näen kolme keskeistä aluetta, joilla arviointitietoa kerätään ja käytetään: arviointi organisaation toiminnan ohjauksen osana ja tukena, arviointi tuotekehitystyön apuna sekä arviointi projektimuotoisen työn apuna.

Kaikilla alueilla arviointi on avustavassa roolissa. Tässä ymmärrystä lisää arvioinnin rautalankamäärittely, jonka mukaan arviointi koostuu vain kahdesta osasta: seurannasta ja siitä saadun tiedon arvioinnista. Arvioinnin pelkistäminen näin paljastaa, että arviointi on aina istutettava johonkin tiet-

tyyn kontekstiin, esimerkiksi henkilöstöstrategian osaksi. Tällöin se mitä seurataan (havainnoimalla, mittaamalla tms.) ja se millä tavoin saatua tietoa tulkitaan (arvioidaan) määrittyvät kyseessä olevan strategian sisällöstä käsin. Arviointi ei tuota sisältöjä. Arviointi edellyttää myös kaikilla alueilla tavoitteiden ja tulosten määrittelyä sekä prosessien ja toimintatapojen tunnistamista.

Käsittelen seuraavassa arvioinnin merkitystä ja muotoja lyhyesti jokaisella alueella erikseen. Alueet liittyvät toisiinsa, näkökulmat ovat erilaiset.

Arviointi osana organisaation ohjausjärjestelmää

Niin Suomessa kuin muuallakin Euroopassa hyvinvointipalvelujen tuotantorakenteet ovat murroksessa. Syitä murrokseen on monia, fundamentaalisyykolmion kärjissä voisi lukea vaikkapa

a) talous (eurooppalainen stagnaatio ja niukkuus, globalisaatio)
b) postmodernit rakennemuutokset (työmarkkinoiden muutokset ym.)
c) moraalin uudistuminen (yksilöllistyminen, urakehityksen poukkoilevuus ym.)

Syiden hahmottaminen on tärkeää, koska käsitys syistä perustelee organisaatioiden toiminnoissa tehdyt ratkaisut. Kiipulassa ratkaisut ovat välttämättä hyvin samankaltaisia kuin muissakin toimialamme suomalaisissa organisaatioissa. Eurooppalaisesta yhteydestä huolimatta Suomi on pieni maa.

New Public Management (NPM) on hallinnollisena ajatuskokonaisuutena vaikuttanut kaikkeen hyvinvointipalvelujen tuottamiseen (esim. Vedung 2003, Virtanen 2005). Eräs ajattelun käytäntöön soveltamisen seuraus on ollut julkisen ja yksityisen palvelujen tuottamisen samankaltaistuminen. Tämä johtuu julkisten palvelujen ulkoistamisesta ja kilpailuttamisesta, jolloin myös palvelujen tuotannon kriteerit ja palvelujen sisällöt samankaltaistuvat. NPM perustuu markkinahenkiseen ajatteluun, jossa korostetaan johtajuutta, työntekijöiden innovatiivisuutta ja verkostomaista yhteistyötä eri organisaatioiden välillä. Tulosten arviointi ja tulosohjaus ovat osa NPM:a.

Ylätasolla arvioinnin välttämättömyys näkyy Kiipulan johdon käyttämissä kehittämistyökaluissa. Balanced Score Card ja laatutyökalut (EFQM) sisältävät molemmat ajatuksen prosessien ja tulosten ihannetilan määrittelemisestä ja soveliaiden mittareiden rakentamisesta. Jokainen työkokonaisuus on asetettava osaksi kokonaisuutta ja arvioitava sille asetettujen odotusten ja tavoitteiden suuntaisesti. Laatuajattelu on keskeinen arviointia organisaatiossa ohjaava prosessi.

Siinä missä organisaation strategiakartassa haetaan toiminnoille keskinäistä yhteyttä, näkyy sama työntekijöiden tasolla työn sisältöjen ja ihmisten keskinäisen työnjaon jatkuvana yhteensovittamisena. Arviointi on tullut osaksi normaalia työrutiinia. Kehittyvässä ja oppivassa organisaatiossa on ihanteena, että kaikki reflektoivat työtään yksin ja yhdessä. Verkostomaisen työn ihanne niin julkisessa kuin yksityisessäkin palvelutuotannossa edellyttää myös verkostotyön arvioinnin kehittämistä. Edelleen tilintekovelvollisuuden delegointi johdosta alemmas tiimeille ja kehittämisvastaaville edellyttää myös näissä tehtävissä onnistumisen arviointia.

Kiipulasäätiön eri yksiköissä arviointiajattelun sisäänajo on meneillään. Jotta työntekijät eivät uupuisi jäsentymättömän arviointi- ja kehittämisvaateiden alle, on johdon kyettävä rajaamaan tavoitteet ja prosessit. Arviointi on jalkautettava työntekijöiden tasolle, mittarit on rakennettava siten, että niissä yhdistyvät organisaation tarpeet ja työntekijöiden henkilökohtaiset ammatilliset tarpeet ja ambitiot.

Arviointi tuotekehitystyössä

Kiipulan tärkeimmät tuoteperheet ovat ammatillisen kuntoutuksen ja ammatillisen koulutuksen erilaiset palvelutuotteet. Näiden tuotteiden kysyntä ratkaisee miten Kiipula yrityksenä menestyy. Tuotteiden vaikuttavuuden mittaaminen ja osoittaminen on arvioinnin keskeinen tehtävä tuotekehityksessä. Vaikuttavuuden erittely antaa pohjan tuotekehitystyölle.

Koulutuksen ja kuntoutuksen arvioinnin tär-

keimpiä haasteita on toteuttajan ja ostajan (rahoittajan) yksimielisyys onnistumisen kriteereistä. Kiipulan on harjoitettava jatkuvaa vuoropuhelua tärkeimpien ostajatahojensa kanssa, joita ovat opetus- ja työhallinto sekä Kela. Tässä arviointi kytkeytyy yhteiskunnalliseen ja poliittiseen keskusteluun. Koulutuksen tai kuntoutuksen arviointi ei ole pelkästään Kiipulan sisäinen asia.

Haasteena jaetussa tuotekehitystyössä on kahden vastakkaisen tendenssin yhteensovittaminen. Toisaalta asiakkaan etu on saada palvelun tuottajat ja rahoittajat/ostajat saman pöydän ääreen, koska vain silloin yhteinen arviointi ja siihen pohjaava kehittämistyö on tehokasta. Toisaalta tämä on vaikeaa, koska herkäksi viritetty kilpailulainsäädäntö tulkitsee helposti tällaiset keskustelut kilpailun vääristämiseksi. Käytäntö on ollut jatkuvaa tasapainoilua, johon osaratkaisua odotetaan kehittämisen puitesopimuksista, jotka mahdollistavat jatkuvamman kokeilullisen työn ilman jatkuvaa kilpailuttamista.

Arviointi Hyvä renki, huono isäntä

Arvioinnin kannalta on myös haasteellista se, kuinka asiakkaat kyetään kytkemään osaksi tuotekehitystyötä. Tässä Kiipulakin kerää omia palautteitaan, joiden sanoma ei aina mene yksiin koulutuksen tilaajan kanssa. Esimerkkinä olkoon julkisuudessakin käyty keskustelu työvoimapoliittisen koulutuksen vaikuttavuudesta. Opiskelijapalaute todistaa vaikuttavuuden puolesta, tilastolliset arviot sitä vastaan. Kolmikantayhteistyössä tulisi nyt varmistaa samanmielisyys arvioinnin kriteereistä sekä käytettyjen menetelmien validisuudesta ja reliabiliteetista.

Hyvinvointipalvelujen tuottamisessa on tärkeää osallistaa koko henkilöstö tavalla tai toisella mukaan tuotekehitystyöhön. Onnistuminen työssä merkitsee, että palvelutuote – tai ainakin sen osa – on onnistunut. Työyhteisön sisäisten ideoiden ja hyvien käytäntöjen kerääminen on asia, jota arvioinnin tulee tukea. Tuotekehitystyö on eräs tärkeä konteksti arvioinnin kehittämiselle. Kausaaliketjussa työssä onnistuminen edellyttää työkokonaisuuden arviointia ja on välttämätön ehto työssä jaksamiselle, joka on minimiehto luovuuden ja innovatiivisuuden kukoistukselle.

Arviointi projektityössä

Dosentti Petri Virtanen (2005) näkee projektimuotoisen kehittämistoiminnan jatkuvan ja lisääntyvänkin hyvinvointipalvelujen kentällä. Vaikka projektit toimialallamme useimmiten liittyvät tuotekehitystyöhön, muodostavat ne arvioinnin kannalta kuitenkin oman kokonaisuutensa. Organisaation sisäinen tuotekehitys, josta edellisessä kappaleessa kirjoitin, on luonteeltaan jatkuvaa ja liittyy henkilöstön osaamiseen ja laatutyöhön. Projektityön eräs keskeinen jännite on, että onnistuakseen sen on sekä säilytettävä läheiset suhteet emo-organisaatioon, että oltava itsenäinen toimija.

Arvioinnin näkökulmasta projekti on ajallisesti ja määrällisesti rajallinen kokonaisuus. Arviointi tukee projektia sen ohjauksessa ja tuotekehitystyössä. Projektille toiminnan organisointimuotona on erityisen ominaista ”arvioivan ajattelun” läsnäolo kaikessa toiminnassa. Aikaisempi jako projektin itsearvioinnin ja ulkopuolisen arvioinnin välillä on haalistunut pois yhtä jalkaa radikaalin rationalismin insinöörimallin myötä. Projektikehittäminen ja tuotteet nähdään entistä enemmän kontekstisidonnaisina, jolloin arvioinnin tehtävänä on hyvien käytäntöjen tunnistamisessa auttaminen ja niiden levittämistyöhön liittyvien ongelmien ratkaisuissa tukeminen.

Tätä kirjoittaessani olemme juuri valitsemassa Kiipulan hallinnoimalle Equal-projekti Koutsille arviointifirmaa. Tarjousten perusteella voi hahmottaa muutamia menetelmällisiä linjoja projektiarvioinnin toteuttamisessa. Kuvaukset ovat karrikointeja ja yhdistelmiä useammista tarjouksista, eikä niitä siten voi palauttaa suoraan saamiimme arviointitarjouksiin.

Ensimmäistä linjaa voisi kuvata voimaannuttavaksi arviointilinjaksi. Siinä arvioinnin tarjoaja antaa projektin käyttöön asiantuntevaa työvoimaa, jonka tehtävä on katalysoida ja auttaa projektia itse arvioimaan itseään. Arvioija tarjoaa toteuttajaksi työparia, joista toinen on tutkija (ulkopuolinen) ja toinen valmentaja (kanssakulkija). Arvioinnin kaksi tarkastelukulmaa tarjoavat monipuolista

tietoa projektin käyttöön ja sillä yritetään välttää ulkopuolisen arvioinnin tuottaman tiedon kuihtumista pelkiksi toteamiksi ilman todellista hyötyä projektille.

Voimaannuttavaa empowermet-arviointia on kehitellyt mm. professori David Fetterman, joka taannoin piipahti Suomessakin. Voimaannuttavan arvioinnin vahvuus on sen ideassa auttaa toimintaa tuottava yhteisöä reflektoimaan toimintaansa ja rakentamaan jatkuvan kehittämisen malleja. Heikkoutena on, että vastuu koko arvioinnista saattaa kaatua projektitoimijoille; arvioinnin toteuttajan vastaus joka kysymykseen saattaa olla kuin entisellä psykologilla: ”entä mitä itse asiasta ajattelet?”.

Toinen linja korostaa projektia omana kokonaisuutenaan. Arvioija tarjoaa PCM-sykliin ja BSC-työkaluun perustuvaa hienosyistä toiminnan ohjausta tukevaa otetta. Yhdessä rakennetun arvioinnin tuloksia jalkautetaan jatkuvissa valmennusosioissa. Arvioijilla on osaamisalueensa tuotekehityksen ja projektiohjauksen aloilla. Tätä mallia voisi nimittää asiantuntijaohjaukseksi. Hyvä puoli on projektihallinnon järjestelmällinen tuki ja ohjaus. Puutteena voi olla liiallinen keskittyminen hallinnosta huolehtimiseen, jolloin sisällöllinen sparraus tai asiantuntijaohjaus puuttuu. Arvioijan suhde arvioitavaan sisältöön on tässä kriittinen kysymys.

Kolmas linja perustuu jaetun kehittämisvastuun ja tulevaisuuteen suuntautumisen ideoihin. Uusia tuotteita kehitetään ja testataan jatkuvassa monensuuntaisessa dialogissa. Arvioija tarjoaa yhteyksiä ja toimii katalysaattorina eri osapuolten välillä. Tätä arviointimallia voisi nimittää mahdollisuuksia avaavaksi malliksi. Tässä mallissa arvioija ei pelkää antaa sisällöllisiä kommentteja, vaan määrittelee yhden roolinsa ”kriittiseksi ystäväksi”. Kommentointi ei tietysti saa olla neuvomista, silloin hukassa on projektin omistajuus. Vaarana on hallinnon unohtaminen ja dialogiprosessien tuottaman loputtoman puheen muodostama sisällöllinen kaaos.

Hyvinvointialan projekteissa arvioinnilla on nykyisin paljon suurempi painoarvo kuin vaikkapa kymmenen vuotta sitten. Lopussa tehtävästä tavoitearvioinnista on siirrytty vaikuttavuuden arvioinnin malliin, jossa itsearviointi, prosessin ohjaus ja monensuuntaiset tulokset otetaan paremmin huomioon. Projektiarviointiin liittyy monia kysymyksiä, joihin jokaisen projektin on vastattava: kuinka paljon on tarpeeksi, miten arviointi käännetään oppimiseksi, mikä on arvioijan ja projektijohdon välinen työnjako jne. Kiipulan tasolla tietysti pitää arvioida arvioinnin ulottuvuuksia kaikkien projektiemme tasolla. Osana projektisalkkua pitänee olla lokerikko arviointiosaamisen kehittämiselle.

Arvioinnin riskeistä Kiipulan näkökulmasta

Arviointi – kuten moni muukin asia – on organisaatiossa hyvä renki, mutta huono isäntä. Jos arviointia ei jatkuvasti kehitetä koko yhteisön tasolla, se lipsahtaa helposti äärimuotoihinsa. Toisaalta arviointi voi näyttäytyä pelkkänä mittaamisena, jolloin se tavoittaa vain osan kehittämisen pohjaksi tarpeellisesta informaatiosta. Toisaalta taas arviointi voi sumppuuntua loppumattomasti vellovaksi keskusteluksi, joka ei johda mihinkään. Arviointi on paikalleen jämähtäneinä mittareina ja tavoitteina myös tehokas kehityksen jarru. Tarvitaan siis kytkös kokonaisuuteen ja tavoitteet.

Mielestäni on keskeistä yhdistää arviointi osaksi organisatorisia oppimisen menetelmiä ja laatutyötä. Arviointi voi tukea niin virheiden jatkuvia korjausliikkeitä kuin syvempääkin pohdiskelua työpaikan tarpeista ja tehtävistä. Oppimisen

Petteri Oran artikkeli on Hyvinvointipalvelujen vaikuttavuuden arvioinnin Diploma-koulutuksessa kirjoitettu oppimistehtävä. Stakesin FinSoc ja Helsingin yliopiston täydennyskoulutusyksikkö Palmenia aloittivat koulutuksen toukokuussa. Vuonna 2007 siitä valmistuu 35 uutta arviointialan ammattilaista.

kautta olisi vältettävissä huonosti suunnitellun arvioinnin kautta helposti työyhteisöön syntyvät kilpailujännitteet ja tayloristiset luovuutta välttelevät työkäytännöt. Myös radikaalin rationalismin haamu nostaa helposti päätään, ja muuttaa arvioinnin oppimisen välineestä kontrolloimisen työkaluksi.

Petteri Ora
PROJEKTIJOHTAJA
KOUTSI-PROJEKTI (ESR/EQUAL)
KIIPULASÄÄTIÖ

LÄHTEET:

Lindqvist Tuija (2005) Luento Hyvinvointipalvelujen vaikuttavuuden arvioinnin Diploma –koulutuksessa 25.8.2005 Helsingin yliopiston tutkimus- ja koulutuskeskus Palmeniassa.

Mark Melvin & Henry Gary & Julnes George (2000) Evaluation. An Integrated Framework for Understanding Guiding, and Improving Policies and Programs. Jossey-Bass, San Francisco.

Vedung Evert (2003) Arviointiaalto ja sen liikkeelle panevat voimat. Stakes, FinSoc työpapereita 2/2003. Helsinki.

Virtanen Petri (2005) Houkutteleva työyhteisö. Helsinki, Edita.

Sosiaalitoimistojen kehittämisen hyvät käytännöt -tutkimusavusteinen kehittämishanke (HYKE) on valtakunnallinen hanke, jossa kokeillaan ja arvioidaan, millaisin kehittämismenetelmin ja rakenteellisin ratkaisuin sosiaalitoimistojen työkäytäntöjä ja työhyvinvointia voidaan parhaiten kehittää. HYKEssä kokeillaan kolmea menetelmää: asiakaslähtöistä Bikvaa, ITE-itsearviointia ja Kompetenssi-menetelmää. Lue enemmän HYKEstä sivuiltamme www.stakes.fi/finsoc.

VERTAISMENETELMÄT KIINNOSTAVAT

FinSoc järjesti 21.10.2005 koulutustilaisuuden vertaismenetelmistä kehittävän arvioinnin välineinä. Yli 70 osallistujaa osoitti, että aihe kiinnosti ja osui tarpeeseen. Seminaarissa esiteltiin erilaisia vertaisuuteen perustuvia työmenetelmiä, joita voidaan hyödyntää kehittävässä arvioinnissa. Koulutuspäivien materiaali löytyy FinSocin kotisivuilta.

Reflektiivisyys ja asiantuntijuus

Tämä artikkeli on jatkoa lehden edellisessä numerossa olleeseen kirjoitukseeni reflektiivisyydestä sosiaalityössä (FinSoc 1/2005). Kysymys refleksiivisen ja reflektiivisen suhteesta ammattikäytännöissä on monimutkainen ja teoreettisesti vaativa. Suomalaista sosiaalityön keskustelua on moitittu siitä, että varsinkin 1990–luvun lopulla refleksiivisen ja reflektiivisen rajat sosiaalityössä ovat hämärtyneet (Piiroinen 2005, 164): alettiin puhua refleksiivisestä sosiaalityöstä ikään kuin reflektiivisenä ammattikäytäntönä. Kyseessä on kahden eri diskurssin tai paremminkin kahden käsitteellistämisprosessin päällekkäisyys ja toisiinsa limittyminen. Yhtäällä on asiantuntijuutta postmodernista näkökulmasta (uudelleen)jäsentävä sosiologisesti painottunut näkökulma (Eräsaari 2003; Karvinen 1996; Mutka 1997; Saaristo 2000) ja toisaalla käytännöissä toteutettua ammatillista asiantuntijuutta, oppimista ja kehittämistä tarkasteleva, reflektiivisyyttä ja reflektiivistä ammatillisuutta korostava näkökulma (Schön 1991; Järvinen 1990; Karvinen 1996; 1993a ja b). Taustalla heijastuvat myös toimijan ja rakenteen väliset suhteet. Muodostumassa oleva uusi asiantuntijuuskäsitys auttaa jäsentämään tätä kaksijakoisuutta.

Konstruktiivinen ja refleksiivinen asiantuntijuus

Pyrkimys ymmärtää ja tavoittaa asiantuntijuus yhteiskunnallisena ilmiönä on ollut postmodernia tai jälkiteollista yhteiskuntaa sosiologisesti analysoivan keskustelun olennainen juonne (esim. Eräsaari 2003). Perinteinen, institutionaaliseen vakauteen, monopolisoituun akateemiseen tietoon ja hierarkkisiin asemiin nojaava professionaalinen asiantuntijuus on kadottanut uskottavuuttaan, vaikka koeteltuun tieteelliseen näyttöön nojaavaa asiantuntemusta ja osaamista rakennetaan ja markkinoidaan uusprofessionalistisessa hengessä myös sosiaalityössä. Länsimaisten hyvinvointivaltioiden yhteiskunnallisten instituutioiden ja valtasuhteiden muutos sekä erityisesti muuttuneet tietokäsitykset murentavat aina kriisiin asti tätä hierarkkisen ja suljetun asiantuntijuuden ihannetta. Asiantuntijuuden käsite on saamassa uudenlaisen sisällön. Tätä muutosta on kuvattu siirtymänä kohti avointa asiantuntijuutta. Avoimessa asiantuntijuudessa korostuvat erilaiset kontekstit, toiminta- ja neuvotteluyhteydet asiantuntijuuden määrittelijöinä. Näin muodostuva asiantuntijuus tunnistaa kontekstin, on refleksiivistä ja neuvotteluille avointa (mm. Eräsaari 2003.) Tämä avoimuus ei mitenkään sulje pois koetellun ja kumuloituvan, tieteellisen tiedon tarpeellisuutta.

Tiedon, osaamisen ja asiantuntevien toimintamallien kumuloituminen on paitsi yksilöllistä myös kollektiivista, perinteisestäkin professionaalisesta asiantuntemuksesta tuttua ja esimerkiksi näyttöpohjaisissa hyvissä käytännöissä tallentuvaa. Sosiaalityössä ristiriita refleksiivisen asiantuntijuuden ja näyttöpohjaisuuspyrkimysten välillä ei ilmennä niinkään vastakkaisuutta kuin kehitysprosessien

eriaikaisuutta, muuttuvia suhteita tiedontuotannon kentällä ja kenties myös erilaisia professiopoliittisia intressejä (ks. Karvinen-Niinikoski 2005, 80). Kysymys on myös avoimen asiantuntijuuden ulottuvuuden ja mahdollisuuden tunnistamisesta, sosiaalityölle arvolähtökohtanakin ratkaisevasta, mutta ennen kaikkea muuttuvien kontekstien pohjalta nousevasta välttämättömyydestä. Risto Eräsaari (2003) kiinnittääkin huomion siihen, että kun asiantuntijuuden perusmekanismina näyttää yhä suuremmassa määrin olevan muuttuvissa tilanteissa tapahtuva ongelmien uudelleen määrittely ja neuvottelujen kautta syntyvä tiedon pätevyys, tarvitaan tieteellisen tulkinnan tai teknisen osaamisen ohella yhä syvempää kulttuurista ja sosiaalista perehtyneisyyttä, tuntumaa ja sitoumuksia. Sosiaalityössä tämä suunta kohti konstruktiivista ja refleksiivistä asiantuntijuutta istuu hyvin siihen monimutkaisuuteen, epävarmuuteen ja liikkuvuuteen, jota arkityön erilaistuvissa suhteissa ja toimintayhteyksissä, konteksteissa kohdataan.

Asiantuntijuus käsitteenä on saamassa uuden sisällön

Tämä tiedon ja asiantuntijuuden uudenlainen refleksiivisyys ja kontekstuaalisuus kietoutuu kehkeytymässä olevan tietoyhteiskunnan luonteeseen ja rakenteisiin, niin taloudellisiin kuin sosiaalisiinkin ehtoihin. Ei ole kysymys ainoastaan tiedon hankinnasta ja tiedonsiirrosta vaan oleellisesti myös uuden tiedon ja osaamisen rakentelusta ja luomisesta. Nopeasti muuttuvassa yhteiskunnassa vallitsevan osaamisen ylittäminen ja progressiivinen, uutta luova ongelmaratkaisu ovat uuden, dynaamisen ja verkostoituvan asiantuntijuuden peruselementtejä. Tähän dynaamiseen asiantuntijuuskäsitykseen kuuluu, että toimija joutuu jatkuvasti kohtaamaan yhä haastavampia ongelmia, syventämään tietoaan ja toimimaan osaamisensa rajoilla (Hakkarainen & al. 2004, 35 -41).

Dynaaminen ja verkostoituva asiantuntijuus

Oppimisteoreettiset keskustelut ammatillisuuden kautta jäsentyvän asiantuntijuuden kehittymisestä, opettamisesta, harjoittamisesta ja kehittämisestä (kriittisen) reflektion myötä ovat puolestaan kietoutuneet kasvatustieteisiin, psykologiaan ja sosiaalityöhön (Ojanen 2000; Kirjonen ym. 1997; Karvinen 1993a ja b). Kiinnostuksen kohteena on ollut erityisesti ammatillinen kasvu tai oppiminen ja kehittyminen ammatilliseksi asiantuntijaksi. Tavoitteena on ollut kehittää sekä opetuksen, itseohjautumisen että (työn)ohjaustoiminnan muotoja. Kriittisen reflektion käsite taas on nostanut esiin kriittisen teorian ja kriittisen käytännön sekä sosiaalityölle erityisen tärkeän yhteiskunnallisen muutoksen ja muutostyön poliittisestikin haastavan näkökulman (esim. Fook 2005; Karvinen 1996). Kaikki nämä näkökulmat ovat olennaisen tärkeitä ammatilliselle itseymmärrykselle missä tahansa tilanteessa, mutta erityisen tärkeitä nopean yhteiskunnallisen muutoksen ja vaihtuvien toimintakontekstien sekä hybridien toimintamallien ja verkottuvien yhteistoimintasuhteiden leimaamassa toimintatodellisuudessa. (Engeström ym. 1995; Hakkarainen & al. 2004; Karvinen-Niinikoski 2004.)

Asiantuntijuuskeskustelu ja -tutkimus ovat 2000–luvulle tultaessa yhdistäneet uudella tavalla yhteiskunnalliseen työnjakoon, instituutioihin ja vallan sekä subjektiuden merkityksiin kohdistuvan sosiologisen intressin oppimista, tiedonmuodostusta, asiantuntijana toimimista sekä asiantuntijuuden tuottamista koskevia kasvatustieteellisiä, psykologisia ja toimintateoreettisia pohdintoja ja tutkimustuloksia. Muodostumassa olevassa poikkitieteiseen asiantuntijatoiminnan ns. kolmannen sukupolven tutkimusperinteessä huomioidaan sekä yksilön että yhteisön asiantuntijuuden yhteiskehitys. Verkostoituva ja dynaaminen asiantuntijuus (Hakkarainen ym. 2004, 39;194) on innovatiivisesti tietoa ja osaamista luovaa asiantuntijuutta, jonka kehittymiselle ovat tärkeitä työyhteisöjen yhteiset tiedon generointia tukevat vuorovaikutusrakenteet ja niiden toimivuus. Dynaamisen asiantuntijuuden lähtökohtana on tarve kehittää kunkin toimijan omaa osaamista ja ylittää vallitsevat toimintakäytännöt työyhteisöllisen ja verkostoituvan, luovan ongelmanratkaisun prosesseissa. Reflektiivisen, itseohjautuvan ja reflektoivan toiminnan voi tulkita dynaamisen ja verkostoituneen

asiantuntijuuden ja refleksiivisen ammattikäytännön perustaksi.

Reflektiivisyys

Reflektiivisyys ammatillinen toiminnan osana on osa sitä prosessia, jossa toiminnan ja rakenteen välinen suhde jäsentyy uudelleen. Refleksiivinen sosiaalityö ja kriittinen reflektiivisyys hakevat vastausta sosiaalityön kontekstuaaliseen itseymmärrykseen. Yhtenä ehtona on se, että erilaistuvissa ja muuttuvissa tilanteissa ja toimintayhteyksissä toimittaessa joudutaan ja pyritään reagoimaan, jollakin tavoin sopeuttamaan toimintaa, kyseisen muuttuvuuden ja erityisyyden mukaisesti. Toiminnasta tulee tässä mielessä refleksiivistä, muutosta ja erityisyyttä heijastavaa. Toiminta määrittyy (re)aktiivisessa tai (nykytoiveiden mukaan erityisesti pro-aktiivisessa) vuoropuhelussa rakenteellisten (olkoonkin liikkuvia) ehtojen ja tekijöiden kanssa.

Ammattikäytäntöjen kehittämistä ja muutosta ajatellen on yksilötoimijan tietoisuus, kriittisesti reflektiivinen suhde työhön tärkeää, mutta haasteeksi jää kuinka yltää tämän yksilöllisen reflektiivisyyden tuolle puolen, monitoimijaisten ammatillisten toimintajärjestelmien kehittämiseen, joustavaan ja refleksiiviseen asiantuntijuuteen. Käsitys verkostoituvasta ja dynaamisesta asiantuntijuudesta (Hakkarainen ym. 2004) sekä ekspansiivisesta, rajoja ylittävästä ja uutta luovasta oppimisesta ja yhteiskehittelystä (Engeström 2004) hakevat juuri tätä ulottuvuutta. Oleellisen tärkeiksi tulevat ne työyhteisöjen ja ammattikäytäntöjen rakenteet, jotka edistävät luovaa ongelmanratkaisua, kriittistä reflektiivisyyttä ja tiedonluomisen rakenteita sekä yhteistoiminnan refleksiivistä rakentumista.

Reflektiivisyyden ja refleksiivisyyden välinen jännite on tuttu myös yhteiskuntatieteellisestä tutkimusmetodologisesta keskustelusta, jossa ns. refleksiivinen käänne (Delanty 1997; 140–143) nostaa tiedon ja yhteiskunnan sekä tiedon ja toimijasubjektien suhteet tarkastelun keskiöön. Sosiaalityössä tämä keskustelu on rakentunut mm. käytäntösuhteen uusien ratkaisujen hakemisen ympärille (Karvinen 1999; Satka ym. 2005). Refleksiivisyys edellyttää kriittistä reflektiota, joka puolestaan voi kohdistua hyvin erilaisiin ja monitasoisiin asioihin: se voi olla subjektin sisäisten asioiden ja kokemusten erittelyä, eri toimijoiden välisen ymmärryksen jäsennystä, yhteistoiminnan ja kumppanuuden ehtojen hakemista, yhteiskunnallista (valta)kritiikkiä tai postmodernistista moniäänisyyden ironista kritiikkiä. On vaikea erottaa, missä kohtaa refleksiivisyys ja reflektio erottautuvat toisistaan, mutta on perusteltua kysyä kuinka toteuttaa refleksiivisyyttä käytännössä. (Finlay & Gough 2003, 3 - 35.)

Kriittisen reflektion menetelmiä ja foorumeita sosiaalityössä

Kriittisen ja reflektiivisen ammatillisuuden ideaali on ollut esillä suomalaisessa sosiaalityössä suhteellisen vakiintuneena jo 1990–luvun alusta lähtien (Granfelt ym. 1993). Valtaistamis - ja empowerment -keskustelut sisältävät samoja aineksia (esim. Metteri 2004). Toinen asia on se, miltä tilanne sosiaalityöntekijöiden arkisessa työssä näyttää. Minna Kivipellon (2004) tekemän pienimuotoisen kyselytutkimuksen perusteella näytti siltä, ettei kriittistä orientaatiota sosiaalityöntekijöiden omaa työtään koskevista näkemyksistä ja kokemuksista juuri löydy. Syitä ja selityksiä tälle epäyhteiskunnallisuudelle ja epäkriittisyydelle on monia aina hiljaisuuden kulttuurista ikuiseen ajanpuutteeseen saakka.

Jan Fook esittelee artikkelissaan tässä lehdessä kehittämäänsä, lähinnä sosiaalityön asiantuntija-ammattilaisten itseymmärryksen reflektioon ja täydennyskoulutukseen tarkoitettua kontekstuaalista kriittisen reflektion menetelmää. Suomessa tällaista lähestymistapaa on sovellettu mm. erilaisten sosiaalityön täydennyskoulutusten yhteydessä. Yksi oiva esimerkki sosiaalityön reflektiivisistä toimintamalleista ja vaikeuksista toimia refleksiivisesti vaativissa tilanteissa on Anna Metterin (2004, 131–142) tutkimus ja pohdinta kohtuuttomista tapauksista ja sosiaalityöntekijöiden toiminnasta hyvinvointijärjestelmän rattaissa. Uutena vakiintuvana käytäntönä ovat itse- ja vertaisarvioinnin mallit yhdentyneenä kontekstuaaliseen ajatteluun ja muuhun kehittämistoimintaan (Yliruka 2005).

Suomalaisessa sosiaalityössä on erityisesti työnohjauksesta muodostanut ammatillisen toiminnan legitiimi ja vakiintunut reflektiofoorumi, joka tarjoaa myös kriittisen reflektion mahdollisuuden sosiaalityöntekijöille. Työnohjaus näyttää kuitenkin sosiaalityön nykykäytännöissä painottavan ohjattavan yksilöllistä ammatillista identiteettiä tai sosiaalityön psykodynaamisia ulottuvuuksia (Karvinen-Niinikoski ja Salonen 2005). Työnohjauksen tarjoamia mahdollisuuksia rakentaa kriittisesti reflektiivinen suhde sosiaalityöntekijöiden kokemuksellisesta ja hiljaisesta tiedosta nousevan ymmärryksen, organisatorisen kehittämisen ja oppimisen välille ei juuri käytetä. Kehittävän työnohjauksen idea uusiin asiantuntijuuskäsityksiin kiinnittyneenä voisi tarjota mahdollisuuden sosiaalityön kriittisen reflektion ja refleksiivisen asiantuntijuuden kehittämiseen osana päivittäisiä ammattikäytäntöjä. Se voisi rakentaa kriittistä käytäntösuhdetta ja mahdollistaa sosiaalityön kehittämispotentiaalin, refleksiivisen asiantuntijuuden. Vahvuutensa suomalainen sosiaalityön kriittinen reflektio kuitenkin ammentaa herkässä käytäntösuhteessa rakentuvasta tutkimusorientaatiosta (Satka ym. 2005; Karvinen-Niinikoski 2005), joka on perusta suomalaisen sosiaalityöntekijäkoulutuksen tavoittelemassa kriittisessä reflektiovalmiudessa ja suuntaa tuleviin refleksiivisiin ammattikäytäntöihin.

Synnöve Karvinen-Niinikoski
PROFESSORI
HELSINGIN YLIOPISTO

KIRJALLISUUS:

Delanty, Gerard (1997) Social science. Beyond constructivism and realism. Buckingham: Open University Press.

Engeström, Yrjö (2004) Ekspansiivinen oppiminen ja yhteiskehittely työssä. Tampere: Vastapaino.

Engeström, Yrjö & Engeström, Ritva & Kärkkäinen, Merja (1995) Monikontekstuaalisuus ja rajanylitykset asiantuntijakognitioissa. Oppiminen ja ongelmanratkaisu monimutkaisissa työprosesseissa. Aikuiskasvatus 1/1995, 14–27.

Eräsaari, Risto (2003) Open-Context Expertise, in Bamme, A,. Gertzinger, G. and Wieser, B. (eds.) Yearbook 2003 of the Institute for Advanced Studies on Science, Technology and Society, Tecnik- und Wissenschaftsforschung Vol. 41, München-Wien: Profil, 31–65.

Finlay, Linda & Gough, Brendan (eds.) (2003) Reflexivity. A practical guide for researchers in health and social sciences. Oxford: Blackwell.

Fook, Jan (2005) Kriittisen reflektion perusteoriaa. FinSoc 1/2005, 4–10.

Granfelt, Riitta ym . (toim.) (1993) Monisärmäinen sosiaalityö. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 15–51.

Hakkarainen, Kai & Palonen, Tuire & Paavola, Sami & Lehtonen, Erno (2004) Communities of networked expertise. Professional and educational perspectives. Oxford: Elsevier.

Karvinen, Synnöve (2000) Sosiaalityön tutkimuksen metodologiset jännitteet. Teoksessa Karvinen, S. & Satka, M. & Pösö, T. (toim.) Sosiaalityön tutkimus. Metodologisia suunnistuksia. Jyväskylä: SoPhi, 9–31.

Karvinen, Synnöve (1996) Sosiaalityön ammatillisuus modernista professionaalisuudesta reflektiiviseen asiantuntijuuteen. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 3.

Karvinen, Synnöve (1993a) Reflektiivinen ammatillisuus sosiaalityössä. Teoksessa Granfelt, Riitta ym. Monisärmäinen sosiaalityö. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 15–51.

Karvinen, Synnöve (1993b) Kehittävä työnohjaus sosiaalityön reflektiivisen ammatillisuuden edistäjänä – työnohjausteorian hahmotusta. Osa II teoksessa Auvinen, Anja & Karvinen, Synnöve (1993) Työnohjaus, reflektiivisyys, kehitys. Sosiaalityön työnohjaajakoulutuksen perusteita. Kuopion yliopisto. Koulutus – ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia ja selvityksiä 1/1993.

Karvinen-Niinikoski, Synnöve (2004) Social work supervision: Contributing to innovative knowledge production and open expertise. In Gould, N & Baldwin, M (eds.) Social work, critical reflection and the learning organisation. Aldershot: Ashgate, 23–39.

Karvinen-Niinikoski, Synnöve (2005) Research orientation and expertise social work. Challenges for social work education. European Journal of Social Work 3/2005,

Karvinen-Niinikoski ja Salonen, Jari (2005) Spänningar inom handledningsdiskussionen. Nordiskt sosialt arbeid 3/2005.

Kirjonen, Juhani & Remes, Pirkko & Eteläpelto, Anneli (1997) Muuttuva asiantuntijuus. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto.

Kivipelto, Minna (2004) Sosiaalityön ammattilaisten yhteiskunnalliset orientaatiot ja työn kehittämisen haasteet. Janus vol. 12, 2004 (4), 342 – 358.

Metteri, Anna (2004) Hyvinvointivaltion lupaukset ja kohtuuttomat tapaukset. Helsinki: Edita.

Mutka, Ulla (1998) Sosiaalityön neljäs käänne. Asiantuntijuuden mahdollisuudet vahvan hyvinvointivaltion jälkeen. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: SoPhi.

Ojanen, Sinikka (2000) Ohjauksesta oivallukseen. Ohjausteorian kehittelyä. Helsinki: Palmenia-kustannus.

Piiroinen, Hannu (2005) Epävarmuus, muutos ja ammatilliset jännitteet. Suomalainen sosiaalityö 1990–luvulla sosiaalityöntekijöiden tulkinnoissa. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 264.

Saaristo, Kimmo (2000) Avoin asiantuntijuus. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 66. Jyväskylän yliopisto.

Satka, Mirja & Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Nylund, Marianne & Hoikkala, Susanna (toim.) (2005) Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsinki: Palmenia-kustannus.

Schön, Donald (1987) Educating the Reflective Practitioner. How Professionals Think in Action. New York: Basic Books.

Kriittinen reflektio sosiaalityössä

Artikkelini ensimmäisessä osassa (FinSoc 1/2005) käsittelin kriittisen reflektion ajatusta ja hahmottelin sen taustoja ja sen viitekehyksen kehittymistä sellaisten eri teoriaperinteiden pohjalta kuin reflektiivinen käytäntö, refleksiivisyys, postmodernismi, kriittinen teoria ja myös "refleksiivinen moderni". Totesin reflektiivisen käytännön ja kriittisen reflektion käsitteiden tuntuvan usein epäselviltä ja hämmentäviltä. Kehittelemääni kriittisen reflektion malliin sisältyy kuitenkin selvästi ammatillisen käytännön erityisesti valtaan liittyvien vallitsevien taustaoletusten paljastaminen siten, että ammatillista käytäntöä voidaan muuttaa ja parantaa kriittisen reflektion prosessissa. Prosessiin kuuluu usein myös vallitsevien ajatusten dekonstruktio ja rekonstruktio, ja näihin puolestaan saattaa sisältyä ammatillisten identiteettien ja käytäntöjen uudelleen rakentaminen.

Esitykseni tässä osassa keskityn erityisesti siihen, kuinka näin teorian tasolla esitettyä kriittisen reflektion prosessia voidaan käyttää sekä sosiaalityön käytännössä että tutkimuksessa erityisesti kriittisen sosiaalityön perspektiivistä.

Kriittinen reflektio ammatillisessa käytännössä

Kriittisen reflektion esittäminen teoreettisesti myös postmodernista näkökulmasta käsin luo perustan laajemman osallistumisen mahdollistavalle ammatilliselle käytännölle, koska näin toisaalta mahdollistetaan erilaiset tietämisen tavat ja toisaalta otetaan huomioon monia eri näkökulmia. Olennaista tässä on refleksiivinen tulkinta siitä, miten eroja tuotetaan. Tältä kannalta katsoen kriittinen reflektio voi auttaa tarkastelemaan moninaisuutta ja kunkin omaa roolia sosiaalisten erojen tuottamisessa ja ylläpidossa. Lisäksi kriit-

TÄSSÄ ARTIKKELISSA ESITETTYJÄ AJATUKSIA ON TARKASTELTU MYÖS SEURAAVISSA ARTIKKELEISSA:

- Fook, J.(2004) "Transformative Possibilities of Critical Reflection". Teoksessa L. Davies & P. Leonard (toim.) Scepticism/Emancipation: Social Work in a Corporate Era, Ashgate, Aldershot, s. 16-30;
- Fook, J. (1999) "Reflexivity as Method". Teoksessa Daly, J., Kellehear, A. & Willis, E. (toim.) Annual Review of Health Social Sciences, ja
- Fook, J. (2002) Social Work: Critical Theory and Practice, Sage, London.

tisen reflektion prosessi voi liittyä erottamattomasti joihinkin kriittisen sosiaalityön tavoitteisiin, koska se valtaistaa marginalisoituneita ryhmiä mahdollistamalla identiteetin uudelleen rakentamisen. Kriittisellä reflektiolla onkin tärkeä rooli identiteettipolitiikassa.

Käsittelen seuraavassa yksityiskohtaisemmin joitakin kriittisen reflektion käyttömahdollisuuksia.

Ensinnäkin kriittisestä reflektiosta voi olla hyötyä kehitettäessä laajemman osallistumisen mahdollistavaa ammatillista käytäntöä, koska se edistää ”avaramielistä” ajattelua: kykyä nähdä tilanteessa uusia näkökulmia ja vaihtoehtoja (Mezirow 1990, s. 369). Tarkoituksellinen pyrkimys suhtautua avoimesti hyvin erilaisiin näkökantoihin (“toisen” näkökulma, Mezirow 1990, s. 369) ikään kuin tarjoaa mahdollisuuden kuvitella uusia tapoja nähdä asiat. Omat kokemukseni ovat osoittaneet, että tämä on nähtävissä erityisesti silloin, kun on kyse sellaisten ihmisten näkemyksistä, jotka ehkä ovat vaikuttaneet ongelmallisilta erilaisuutensa vuoksi. Esimerkiksi useat järjestämiini kriittisen reflektion työpajoihin osallistuneet ovat kertoneet tavallaan vapautuneensa pakosta tuntea huolta muiden omista poikkeavista näkemyksistä (ja pakosta tuntea vastuuta niiden muuttamisesta). He ovat tunteneet päässeensä siihen, että hyväksyvät erilaiset käsitykset asioista (Fook & Askeland, painossa). Kriittisen reflektion prosessissa tämä ilmenee siten, että ”toisen” näkemys asiasta voidaan omaksua tietoisesti, jotta oma näkökanta (taustaoletukset) tulisi selvästi esille. Kun tätä kokeillaan harjoitusmielessä, ihmiset usein yllättävät itsensä pystyessään näin jossain määrin ymmärtämään vastapuolen näkökantaa, joka aiemmin on voinut vaikuttaa käsittämättömältä. He tavallaan pystyvät tällaisen tietoisen valinnan tehtyään asettumaan vastapuolen asemaan ja tuntemaan empatiaa häntä kohtaan ilman, että heidän välttämättä on luovuttava omasta kannastaan. Tavallaan heidän on helpompi hyväksyä muita näkökantoja, kun heidän ei odoteta luopuvan omistaan.

Yllätys kun ymmärtää vastapuolen näkökantaa

Toiseksi taustaoletusten kriittinen reflektointi voi auttaa näkemään, miten sosiaaliset luokitukset muodostuvat ja erityisesti miten yksilöt osallistuvat näiden luokitusten muodostamiseen päivittäisessä vuorovaikutuksessa. Tämä puolestaan voi paljastaa, miten sosiaalisilla luokitustavoilla voi olla poliittisia tehtäviä. Kun esimerkiksi tarkastellaan, millaisille taustaoletuksille perustuvat ihmisten käsitykset muista (ja luonnollisesti heistä itsestään suhteessa muihin), paljastuu heidän tapansa luokitella itsensä ja muut ja myös syyt siihen, miksi he tekevät näin. Käytetyt luokitukset ovat usein vakiintuneita ja alkuperältään rakenteellisia, ja niiden tehtävänä onkin tuoda tilanteisiin jonkinasteista varmuutta. Siten esimerkiksi luokkaan, sukupuoleen ja joskus myös rotuun liittyviä rakenteellisesti määräytyviä luokituksia käytetään usein sellaisenaan määrittelemään ihmisten ominaisuuksia siten, että ne selittävät havaittuja eroja. Ilmeisen tunnettua on, että sosiaalisen leimaaminen prosessissa ”erilaisten” ihmisten ominaisuuksia yksinkertaisesti pidetään ”erilaisina”, koska he kuuluvat ”erilaiseen” ryhmään. Toinen useimmille tuttu esimerkki on sosiaalinen ja poliittinen tarve etsiä syntipukkeja, joiden syyksi asiat voidaan lukea. Ihmiset määritellään helposti siten, että samalla perustellaan tapa, jolla heitä halutaan kohdella.

Tällaisten vakiintuneiden luokittelutapojen ongelmana on tietenkin, että ihmisiä ja ryhmiä luokitellaan usein yksinomaan (ja jatkuvasti) niiden mukaisesti ja että näiden ominaisuuksien oletetaan olevan jotenkin “luonteenomaisia” tai muodostavan keskeisistä näitä ihmisiä määrittelevistä asioista. Tämä merkitsee, että ominaisuudet ovat muuttumattomia ja että sen vuoksi myös toiminta näiden ihmisten suhteen on muuttumatonta. Kriittinen reflektio voi auttaa kehittämään kykyä kyseenalaistaa sosiaalisten luokitusten ja näin myös ihmisten identiteettien muuttumattomuus. Tämä puolestaan luo tilaa vaihtoehtoiselle toiminnalle ja suhtautumistavoille. Lisäksi prosessi voi edistää kunkin oman identiteetin uudistumista.

Kolmanneksi sosiaalityöntekijät voivat itse käyttää kriittistä reflektiota valtaistavasti, koska he sen avulla voivat nähdä, miten ihmiset hyvin konkreettisesti osallistuvat erojen tuottamiseen, erityisesti mitä tulee huono-osaisuuteen ja toi-

saalta etuoikeutettuun asemaan. Tämä voi antaa ammattilaisille tilaisuuden tehdä välittömiä muutoksia asioissa, joissa he itse ovat vastuussa erojen tuottamisesta. Kun ihmiset voivat nähdä, miten heidän taustaoletuksensa muista ja heistä itsestään suhteessa muihin voivat olla vastuussa heidän toimintansa ja tulkintojensa muokkaamisesta, heille tarjoutuu tilaisuus muuttaa käytäntöään.

Neljänneksi kriittistä reflektiota voidaan käyttää lähestymistapana koulutuksessa, jonka tarkoituksena on korostaa moninaisuuden huomioon ottamista. Osallistumisen mahdollistavan ammatillisen käytännön kehittäminen vaatii ennen kaikkea tietoisuutta (esimerkiksi valkoiseen ihonväriin liittyvän) etuoikeutetun aseman rakenteellisuudesta ja erityisesti sen kätketyistä toimintatavoista ja niistä kätketyistä taustaoletuksista, joille se perustuu. Osallistumisen mahdollistavan ammatillisen käytännön kannalta olennaisen tärkeä on refleksiivinen tulkinta, jonka mukaisesti kaikki ihmiset (sekä etuoikeutetut että huono-osaiset ryhmät) osallistuvat rakenteellisen etuoikeutetun aseman (tai huono-osaisuuden) ylläpitoon. Esimerkiksi vakiintuneita ajattelutapoja etuoikeutetusta asemasta ja huono-osaisuudesta pönkittävien taustaoletusten paljastaminen voi tuoda esiin yksinkertaisia tapoja, joilla voidaan muuttaa ajattelua osallistumista laajentavalla tavalla. Olen kehitellyt edellä olevia ajatuksia sosiaalityön kansainvälisten ulottuvuuksien yhteydessä (Fook 2004).

Viidenneksi kriittistä reflektiota voidaan käyttää valtaistavasti identiteettipolitiikan alalla, jolloin on kyse mahdollisuudesta vastustaa hallitsevaa valtaa tunnistamalla ja perustelemalla sosiaalisia eroja ja luomalla näin uusia identiteettiluokituksia (Best & Kellner 1991, s. 205). Tässä mielessä kriittisen reflektion prosessi, joka pyrkii tarkastelemaan taustalla olevia oletuksia, paljastaa ihmisten itsestään kertomien tarinoiden taakse kätkeytyviä merkityksiä ja tuo näin esiin heidän omat näkökulmansa kokemuksiinsa. Sen lisäksi että ihmisten tarinat saavat näin oikeutuksensa, valta luoda näitä tarinoita annetaan ihmisille itselleen. Tämä vastaa tutkimusprosessia, jossa tarinoita dekonstruoidaan (ja rekonstruoidaan) (Fook 2002), mutta sillä on myös valtaistava tehtävä silloin, kun prosessi on tarinan kertojan omassa hallinnassa. Kriittistä reflektiota voivatkin käyttää paitsi tutkijat tutkittaviin myös ihmiset itse itseopiskelussa tai tutkimuksen apuna.

Edellä kuvatuilla kriittisen reflektion käyttötavoilla on monia sovellutuskohteita käytännön sosiaalityössä. Prosessia voidaan käyttää esimerkiksi terapeuttisesti, kun pyrkimyksenä on vaurioituneen henkilökohtaisen identiteetin uudelleen rakentaminen (Sands 1996, s. 180–183) tai kun tarkastellaan ihmisten omien tarinoiden vaikutusta heidän elämäänsä ja pyritään muuttamaan sellaisia vaikutuksia, jotka estävät ihmisiä käyttämästä täyttä valtaa oman elämänsä suhteen. Tällä kriittisen reflektion käyttötavalla on yhtäläisyyksiä narratiivisen terapian kanssa. Kriittistä reflektiota käsittelevässä kirjallisuudessa mainitaan useita prosessin terapeuttisia vaikutuksia, kuten emotionaalisen tuen saaminen (Mezirow 1990, s. 17) ongelmien yli pääseminen (Fook & Napier 2000) ja mahdollisuus käsitellä vaikeita asioita (Askeland & Fook, tulossa). Vaihtoehtoisesti prosessia voidaan käyttää sekä palvelujen käyttäjien että työntekijöiden muodostamissa erilaisissa ryhmissä heidän identiteettiensä vähemmälle huomiolle jääneiden puolien tarkasteluun (ja muuttamiseen). Tällaisia prosesseja voitaisiin myös hyvin käyttää organisaatioiden karttamiseen ja suunnitteluun tai yksittäisten käytäntöjen ammatilliseen ohjaamiseen.

Tässä kohdin on paikallaan varoituksen sana. Yllä kuvaamaani prosessi, jota olen käyttänyt monissa eri tilanteissa, on suunniteltu erityisesti ammattilaisten keskuudessaan tekemää työtä varten: se on työkalu, jonka avulla ammatillista käytäntöä voidaan kehittää suoraan käytännön kokemuksesta lähtien. Jos prosessia käytetään työssä palvelujen käyttäjien kanssa, saattaa hyvinkin olla tarpeen erikseen määritellä selkeämmin prosessin päämäärät tilanteen mukaisesti. Kriittisen reflektion prosessin soveltuvuutta pohdittaessa on myös otettava huomioon osallistujien ominaisuudet sekä heidän tarpeensa ja edellytyksensä. Jotkut kirjoittajat ovat esittäneet, että kriittisen reflektion prosessi vaatii osallistujiltaan tietynasteista emotionaalista ”lujuutta”, jotta he pystyisivät hyötymään siitä (Mezirow 2001, s.11).

Kriittinen reflektio tutkimuksessa

Joitakin edellä kuvatuista tavoista soveltaa kriit-

tistä reflektiota käytännön sosiaalityössä voidaan tietenkin yhtälailla käyttää tutkimuksessa. Esimerkiksi identiteettien uudelleen rakentamiseen voi liittyä tutkimusprosessi, jolla on myös terapeuttisia vaikutuksia. Seuraavassa käsittelen kriittisen reflektion käyttöä nimenomaan tutkimuksen yhteydessä. Yleisesti ottaen kriittisen reflektion roolina tutkimuksessa on huomion kiinnittäminen erilaisiin tietämisen ja tiedon tuottamisen tapoihin paljastamalla näiden takana olevat oletukset. Tähän liittyy tietenkin kyky reflektoida (eli tutkijan kyky nähdä oma vaikutuksensa tutkijana osana tiedon tuottamisen prosessia ja kyky hyödyntää tätä ymmärrystä). Tämän mukaisesti kriittisen reflektion tärkein tutkimuskäyttö liittyy käsitteellistämiseen ja tutkimusasetelman määrittelyyn. Sitä voidaan käyttää myös tutkimusmenetelmänä alla esittämälläni tavalla. Joitakin vastaavia ajatuksia refleksiivisyydestä sosiaalityön käytännössä ja tutkimuksessa on esitetty aiemminkin (esim. Taylor & White, 2000).

Viisi kriittisen reflektion käyttötapaa

Kriittisellä reflektiolla voi ensinnäkin olla merkitystä tutkimuksen perustelemisessa. Kun tutkimuskysymykset perustuvat henkilökohtaiseen kokemukseen (kuten heuristisessa tutkimuksessa, ks. Moustakis 1981), kriittinen reflektio voi auttaa huomattavasti tutkimuksen ymmärrettävyyden ja mielekkyyden sekä myös mielekkään tutkimusnäkökulman säilyttämisessä.

Toiseksi kriittisellä reflektiolla voi olla merkitystä tutkimusasetelman kannalta. Kriittinen reflektio voi vaikuttaa esimerkiksi tiedon tuottamiseen tutkimuksessa, kun käytetään tutkimusasetelmaa, joka mahdollistaa aineistojen keräämisen ja analysoinnin (toistuvasti) eri tasoilla. Monet toimintatutkimuksen muodot käyttävät tällaisia tasoja prosesseissaan. (Bradbury & Reason 2003.)

Kolmanneksi kriittisen reflektion prosessia voidaan käyttää tiedonkeruussa ja jopa tiedonkeruun menetelmänä. Kriittinen reflektio voi vaikuttaa tiedonkeruuseen siten, että tutkimuksessa pyritään käyttämään kriittisempiä ja monipuolisempia menetelmiä. Siihen voidaan esimerkiksi tietoisesti ottaa mukaan taustoiltaan erilaisia tutkijoita, jotta mukaan saadaan mahdollisimman paljon erilaisia näkökulmia; aineistosta ja teksteistä voidaan myös tietoisesti tehdä monia eri tulkintoja. Tulkinnassa voidaan tietoisesti keskittyä ongelmallisiin tai itsestään selvänä pidettyihin asioihin ja kiinnittää huomiota erityisesti siihen, kuinka omat tulkinnat voivat estää muiden näkökulmien esilletulon. Tällä jälkimmäisellä painotuksella on tietenkin yhtäläisyyksiä dekonstruktiivisiin menetelmiin ja tutkimusotteisiin, mutta kriittisen reflektion näkökulman mukaisesti tutkija dekonstruoi pikemminkin omia tulkintojaan tekstistä kuin pelkästään itse tekstiä.

Kun kriittistä reflektiota käytetään tiedonkeruun menetelmänä, sen avulla voidaan tutkia kokemuksen kätkettyjä merkityksiä ja rakenteita paitsi tutkijoiden ja tutkimuskohteiden välisenä dialogina myös edellä esitettyyn tapaan tutkimuskohteiden itsetutkistelun menetelmänä. Tästä menetelmästä voi olla hyötyä sosiaalityön ammatillisen käytännön tutkimukselle erityisesti silloin, kun selontekoja käytäntöön liittyvistä kokemuksista käytetään perusteksteinä, joita analysoidaan yhteisen kriittisen reflektoinnin avulla. Menetelmän avulla voidaan houkutella esiin käytännön kokemukseen sisältyvää implisiittistä tietoa ja merkityksiä ja paljastaa niiden vaikutus toimintaan ja tuloksiin. Tässä mielessä kriittinen reflektio voi olla erityisen tehokas työkalu silloin, kun halutaan päästä käsiksi ammatillisen käytännön itsestäänselvyyksiin ja syvempiin epistemologisiin vaikutuksiin.

Kun kriittistä reflektiota käytetään edellä kuvatulla tavalla tutkimusprosessina, sillä on yhtäläisyyksiä autoetnografisten (White 2001), elämäkerrallisten, omaelämäkerrallisten (Chamberlyne ym. 2004) ja myös henkilökohtaista kokemusta korostavien tutkimusmenetelmien kanssa (Clandinnen & Connelly 1994). Toisaalta se eroaa niistä, koska se on menetelmänä spesifisempi ja tarkastelee henkilökohtaista kokemusta tai historiaa erityisellä tavalla. Kun kriittistä reflektiota käytetään tässä esittämälläni tavalla, se nimenomaisesti pyrkii tutkimaan kokemukseen kätketymmin sisältyviä rakenteita.

Luonnollisesti kriittistä reflektiota voidaan myös käyttää käytäntöjen tutkimuksessa (konkreettisten käytäntöjen tutkimus) ja myös käytäntöjen arvioinnissa (Gardner 2003).

Kriittisen reflektion tutkimuskäytöllä kriittisessä sosiaalityössä on joitakin selviä etuja. Ennen kaikkea kriittisen reflektion käyttö tutkimusmenetelmänä antaa tutkijalle mahdollisuuden nähdä itsensä sekä tutkimusvälineenä että tutkimusaineistona. Tavallaan tutkimuksesta tulee näin helpommin lähestyttävää tavallisen sosiaalityöntekijän kannalta. Se voi antaa ammattilaisille valtaistumisen mahdollisuuden oikeuttamalla heidän statuksensa tutkijoina. Toisaalta se myös lisää tilintekovelvollisuutta. Oman itsen käyttäminen linssinä voi auttaa näkemään oman työn uudella tavalla, mistä voi olla hyötyä sekä itselle että muille. Tässä mielessä kriittinen reflektio on tapa oppia omasta kokemuksesta ja tehdä siitä laajemmin merkityksellistä. Sen avulla voidaan myös järjestelmällisesti ja tarkasti liittää yhteen käytäntö ja tutkimus ja tarkastella ja arvioida nykyisiä käytäntöjä.

Tutkittavat ovat myös tutkijoita

Koska kriittinen reflektio tutkii itsestään selvinä pidettyjä tai epäsuorasti ilmaistuja asioita, se auttaa paljastamaan kätkettyä (hallitsevassa asemassa olevaa) valtaa erityisesti silloin, kun se on ammattilaisten itsensä tietämättään luomaa tai pönkittämää. Tämäntyyppisen tutkimuksen mahdollisuudet uuden luomiseen ovat tavallista suuremmat, koska sen avulla voidaan tavoittaa syvemmällä olevaa vallitsevaa ajattelua ja sen vaikutuksia, mikä mahdollistaa pidemmälle menevän uudistumisen. Mahdollisuudet uuden luomiseen ovat suuremmat myös siitä syystä, että kriittinen reflektio tarjoaa aikaisempaa paljon konkreettisemman lähtökohdan, josta käsin vallan toimintatapoja voidaan lähteä kyseenalaistamaan ja muuttamaan omassa ajattelussa ja ammatillisessa käytännössä.

Kriittinen reflektio tarjoaa myös helpommin omaksuttavia ja luonnonmukaisempia tutkimusmenetelmiä, joita pidetään potentiaalisesti merkityksellisempinä ja hienotunteisempina, kun kyseessä ovat herkästi haavoittuvat ja marginalisoituneet ryhmät. Esimerkiksi narratiiviset menetelmät soveltuvat paremmin marginaaliryhmille, jotka eivät ole sosiaalistuneet yleistämiseen ja teorianmuodostukseen perustuviin perinteisiin ("länsimaisiin") akateemisiin tutkimusmenetelmiin (Smith 1999).

Koska kriittinen reflektio on hyödyllinen väline tutkittaessa henkilökohtaista kokemusta ja "tarinoita" keskinäisen vuorovaikutuksen kautta, sen käyttö mahdollistaa laajemman osallistumisen tutkimukseen. Sen lisäksi että siinä myös tutkittaviin suhtaudutaan tutkijoina, heidän näkökulmiaan arvostetaan aidosti olennaisena osana tiedontuottamisen ja tutkimuksen prosessia. Koska kriittinen reflektio tekee prosessista (ja sen poliittisista tehtävistä) näkyviä, se voi myös lisätä tutkittavien valtaa oman elämänsä suhteen antamalla heille mahdollisuuden itse opetella tiedontuottamisen taito.

Koska kriittistä reflektiota voidaan käyttää myös itseohjautuvasti, se ei ole ainoastaan helpommin omaksuttavissa ja "käyttäjäystävällisempi" vaan mahdollisesti myös joustavampi, koska se ei välttämättä vaadi ulkopuolisen tutkijan läsnäoloa. Tässä mielessä sen avulla on mahdollista suuremmassa määrin tavoittaa tutkittavien näkökulma kokemukseen ja näin vähentää vallitsevien näkökulmien valtaa.

Lopuksi

Kriittistä reflektiota, jota olen kuvannut teoreettisesti artikkelini kahdessa osassa, voidaan käyttää monella eri tavalla. Vaikka sitä onkin lähinnä kehitetty työvälineeksi, jonka avulla voidaan saada tietoa ammatillisesta käytännöstä, sen teoreettinen esittäminen kriittisessä viitekehyksessä laajentaa sen käytön kaikille käytännön sosiaalityön alueille. Koska kriittinen teoria korostaa, että ihmiset yksilöinä ovat mukana rakentamassa sosiaalista ympäristöä ja ovat sen muokkaamia ja että vallitsevilla ajattelutavoilla on tässä merkittävä rooli, teoriaa voidaan soveltaa kaikkiin ihmisiin. Perimmiltään prosessi pyrkii paljastamaan vallitsevien taustaoletusten merkityksen käytännön toiminnassa (ja antamaan mahdollisuuden muuttaa näitä näkyviksi tehtyjä oletuksia), ja siksi sitä voidaan soveltaa kaikissa tilanteissa, joissa vallitsevilla ajattelutavoilla on merkitystä. Koska kyseessä kuitenkin on potentiaalisesti varsin hämmentävä

prosessi, sen soveltamisessa yksittäisiin ihmisiin ja ryhmiin, erityisesti palvelujen käyttäjiin, on noudatettava varovaisuutta.

Jan Fook
PROFESSORI
LA TROBEN YLIOPISTO
SUOMENTANUT LEENA SAARELA

LÄHTEET

Best, S. & Kellner, D. (1991) Postmodern Theory: Critical Interrogations, New York: Guilford Press.

Bradbury, H. & Reason, P. (2003) Action Research: An Opportunity for Revitalizing Research Purpose and Practices, Qualitative Social Work Sage, London Vol 2, Number 2, June 2003, pp.155 - 176

Chamberlyne, P. , Bornat, J. & Aspitzsch, U. (eds) (2004) Biographical Methods and Professional Practice, Policy Press, Bristol.

Clandinnen, D.J. & Connelly, F. M. (1994) "Personal Experience Methods" in Denzin, N. & Loncoln, Y. (eds) Handbook of Qualitative Research, Sage, London, pp. 413-427.

Fook, J. & Askeland, G.A. (in press) "The 'critical' in critical reflection" in White, S., Fook, J. & Gardner, F. (eds) Critical Reflection in Health and Welfare, Open University Press, Buckingham.

Fook, J. & Napier, L. (2000) "From Dilemma to Breakthrough: Retheorising Social Work" in Napier, L. & Fook, J. (eds) Breakthroughs in Practice, Whiting & Birch, London, pp. 212-227.

Fook, J. (2002) Social Work: Critical Theory and Practice, Sage, London.

Fook, J. (2004) Some considerations on the potential contributions of intercultural social work in Social Work and Society (Europe) vol. 2, issue 1, http://www.socwork.de, pp. 83-86.

Gardner, F. (2003) Critical Reflection in Community-Based Evaluation, Qualitative Social Work Sage, London Vol 2, Number 2, June 2003, pp.197 -212

Mezirow, J. (1991) Transformative Dimensions of Adult Learning, Jossey-Bass, San Fransisco.

Mezirow, J. (1994) "Understanding Transformation Theory", Adult Education Quarterly, 44, pp. 222-32.

Mezirow, J. (1997) "Transformation Theory out of Context", Adult Education Quarterly, 48 (1), pp. 60-62.

Mezirow, J. and Assoc. (2000) Learning as Transformation, Jossey-Bass, San Fransisco.

Mezirow, J. & Weissner, C.A. (2000) "Theory Building and the Search for Common Ground", in J. Mezirow and Assoc. (eds) Learning as Transformation, Jossey-Bass, San Fransisco, pp. 329-357.

Moustakis, C. (1990) Heuristic Research Design Methodology and Applications, Sage, Newbury Park.

Mezirow, J. (1990) "Conclusion: Towards Transformative Learning and Emancipatory Education" in Mezirow, & Assoc. Fostering Critical Reflection in Adulthood, Jossey Bass, San Fransisco, pp. 354-376.

Mezirow, J. (1991) "How Critical Reflection Triggers Learning" in Mezirow, J. (ed) Fostering Critical Reflection in Adulthood, San Fransisco: Jossey-Bass

Sands, R. (1996) "The Elusiveness of Identity in Social Work Practice with Women", Clinical Social Work Journal, 24 (2), pp. 167-86.

Smith, L.T. (1999) Decolonising Methodologies

Schon, D. (1980) Educating the Critically Reflective Practitioner, Jossey-Bass, San Fransisco.

Taylor, C. & White, S. (2000) Practising Reflexivity in Health and Welfare, Buckingham: Open University Press

White, S. (2001) "Auto-Ethnography as Reflexive Inquiry" in Shaw, I. & Gould, N. (eds) Qualitative Research in Social Work, London: Sage

Bikva tuo tarpeet näkyviin ja kuuluviin

Hämeenlinnan aluesosiaalityössä tietoa asiakkaiden ja asiakastyön tarpeista on saatettu asiakkailta sosiaalityöntekijöiden ja johdon kautta luottamushenkilöille saakka. Asiakkaiden äänen kuuluvaksi nostamisessa menetelmänä toimi Tanskassa kehitetty bikva-malli. Stakesin Finsoc- tutkimus- ja kehittämisryhmä on tuonut bikvan Suomeen sovellettavaksi julkaisemalla oppaan Asiakaslähtöinen arviointi – Bikva-malli (Hanne Kathrine Krogstrup 2004) sekä kokoamalla bikva-mallin kokeiluryhmän. Ensimmäiseen kokeiluryhmään kuului myös Hämeenlinnan bikva-prosessi tammi-kesäkuussa.

”Mut sillon musta tuntu, ettei kukaan usko mua, kun mä sanoin, että mun mies on väkivaltanen.” (asiakas)

Bikva-mallissa kaikki lähtee asiakkaiden ajatuksista ja kokemuksista, jotka parhaimmillaan toimivat koko kehittämistyön moottorina. Aluksi asiakkaita kutsuttiin avoimiin keskustelutilanteisiin (ryhmähaastatteluihin), mutta näihin ei tullut osallistujia. Siksi asiakashaastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina asiakkaan toiveen mukaan joko hänen kotonaan tai sosiaalitoimistossa. Kahdestatoista toteutuneesta haastattelusta kymmenen nauhoitettiin ja litteroitiin. Kahdesta kirjoitettiin muistiinpanot. Haastattelujen kesto oli 10-45 minuuttia.

Haastateltavat asiakkaat olivat pääosin tyytyväisiä kokemuksiinsa sosiaalityön asiakkaina. Tämä saattoi johtua siitä, että haastatteluihin suostuivat helpommin sosiaalityöstä myönteisesti ajattelevat asiakkaat ja että yksilöhaastatteluissa haastateltavat voivat olla epävarmoja nimettömyytensä säilymisestä. Joka tapauksessa haastattelut tuottivat paljon tietoa siitä, mitä asiakkaat pitävät aluesosiaalityön hyvinä ja huonoina puolina.

Asiakashaastatteluissa tärkeimmiksi hyvän sosiaalityön tunnusmerkeiksi nousivat oman sosiaalityöntekijän mukavuus, asiakkaan kohtaaminen ainutlaatuisena yksilönä, luottamus asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välillä sekä raha-asioiden oikeudenmukainen käsittely. Sen sijaan sosiaalityön heikkouksina nousivat esiin tilanteet, joissa sosiaalityöntekijä koettiin ylemmyydentuntoiseksi, asiakkaan sanaa ei uskottu, ei saatu arviota rahojen tilille tulemisen ajankohdasta tai asioiden käsittely vaikeutui työntekijöiden vaihtumisen vuoksi. Asiakaspalavereista oli kokemuksia, että ei tiedetä keitä niihin oli tulossa. Oman äänen kuuluviin saaminen niissä tuntui epävarmalta.

”Tää on kyllä niin vakava asia, että tää täytys pohtia. Ett - jos kerran näin on käyny niin. Että mitkä on ne työkäytännöt.” (sosiaalityöntekijä)

Sosiaalityöntekijöiden ryhmähaastatteluihin osallistuminen oli vapaaehtoista. Haastateltaville luvattiin tietoa asiakashaastatteluiden tuloksista ja mahdollisuus kertoa oma näkemyksensä edelleen johdon haastattelussa kerrottavaksi. Oma merkityksensä oli varmasti myös lupauksilla siitä, ettei haastatteluun osallistuminen sitouta mihinkään muuhun ja että haastattelutilanteessa on tarjolla niin suolaista kuin makeaakin leivonnaista.

Sosiaalityöntekijöiden haastattelut olivat fokusryhmähaastatteluja. Haastattelutilanteita oli kaksi ja niihin osallistui yhteensä seitsemän sosiaalityöntekijää. Haastattelujen teemat olivat tyytyväisyys palveluihin ja omaan sosiaalityöntekijään, asiakkaan kuunteleminen, ottaminen vakavasti ja ymmärtäminen, avun saaminen ja tarjoaminen, tapaamiset ja palaverit, sijoitus, raha-asioiden käsittely sekä konkreettiset palveluiden parannusehdotukset.

Teemoihin liittyvä asiakaspalaute esitettiin haastateltaville swot-taulukon muodossa teema kerrallaan. Haastattelukysymykset olivat: Mikä kiinnittää huomiosi? Mitä tämä herättää? Mistä tämä kertoo? Sosiaalityöntekijöitä puhututtivat erityisesti työn personoituminen ja vaikuttavuus, suoraan puhuminen ja luottamus asiakassuhteessa, asiakkaiden siirtäminen yksiköstä toiseen, väkivaltaa kokeneen tai kriisissä olevan asiakkaan kohtaaminen, asiakaspalaverit sekä aluesosiaalityöntekijöiden työssä jaksaminen.

Kun perheväkivaltatilanteet traumatisoivat tekijän, uhrin ja lapset, niin myös työntekijä on siinä vaarassa. Silloin täytyy olla ihan omat menetelmät ja vankat työnohjaukset. (johdon haastattelusta)

Hallinnollisen johdon haastatteluun osallistuivat kaksi johtavaa sosiaalityöntekijää, sosiaalityön johtaja sekä perusturvan toimitusjohtaja ja talousjohtaja. Haastattelu kesti kaksi tuntia ja oli tunnelmaltaan myönteinen ja intensiivinen. Siinä esitettiin asiakaspalautetta swot-taulukoiden muodossa teemoittain sekä lisäksi vastaavan palautteen sosiaalityöntekijöissä herättämiä kommentteja. Haastattelun teemat olivat asiakkaiden tyytyväisyys, asiakkaan yksilöllinen kohtaaminen, luottamuksellinen suhde ja suoraan puhuminen, väkivaltaa kokeneen asiakkaan kohtaaminen, asiakaspalaverit sekä aluesosiaalityöntekijöiden työssä jaksaminen.

Keskustelun keskiössä olivat asiakkaiden kokemukset ja asiakastyö. Johdon toimintaehdotukset koskivat pääasiassa eri sosiaalityön yksiköiden ja yhteistyökumppaneiden välisiä rajapintoja. Keskustelussa keskeisimmät teemat olivat myönteinen palaute, hallinnon tehtävät, asiakastapaamiset ja asiakassuhde, toimiva palvelukokonaisuus, perheväkivalta, asiakaspalaverit sekä aluesosiaalityöntekijöiden työssä jaksaminen.

Tässä on meille selvä haaste: Arvostammeko sosiaalityötä niin paljon, että me päätöksenteossa myös resurssoimme siihen? Ja uskomme, että sosiaalityöllä on myös vaikuttavuutta? (luottamushenkilöiden haastattelusta)

Luottamushenkilöiden haastatteluun kutsuttiin kaikki perusturvalautakunnan jäsenet. Haastattelu järjestettiin välittömästi lautakunnan toukokuun kokouksen jälkeen. Lautakunnan jäsenet korostivat tässä ryhmähaastattelussa vuorovaikutuksen tärkeyttä: Asiakkaan on paljon helpompi suhtautua erilaisiin asioihin ja muutoksiin, kun hänelle kerrotaan mitä tapahtuu ja miksi. Myös asiakaspalaverit, sosiaalityön arvostus ja aluesosiaalityöntekijöiden työssä jaksamiseen liittyen työnohjaus, kehittämiskeskustelut, koulutus ja lähijohto puhuttivat. Perheväkivaltaan liittyviä konkreettisia esityksiä he jäivät odottamaan virkamiesjohdolta.

Miten eteenpäin?

Tähänastista haastatteluprosessia kuvaava raportti valmistui ja jaettiin haastatteluun osallistuneille ja muille kiinnostuneille kesäkuun alkupuolella. Raportti on eräänlainen ”julkinen muistio” siitä, miten tieto on kulkenut ryhmältä toiselle ja mis-

tä eri haastatteluissa on keskusteltu. Raporttia on pidetty mielenkiintoisena ja se on herättänyt keskustelua.

Koko haastatteluprosessi bikva-menetelmällä on saanut paljon myönteistä palautetta: Useammalle asiakkaalle haastattelu vaikutti olevan tärkeä kuulluksi tulemisen kokemus. Pari sosiaalityöntekijää ilmaisi yllättyneensä siitä, kuinka haastattelutilanne innosti ja haastoi heitä itseäänkin miettimään omia työskentelytapojaan. Johdon haastatteluun osallistuneista yksi oli kiitollinen siitä, että tietty aihe nostettiin asiakaspalautteen kautta puheeksi. Yksi johdon edustajista koki hyödylliseksi kokoontumisen sosiaalityön kehittämisen äärellä nimenomaan kutsutulla kokoonpanolla. Eräs luottamushenkilö koki hyvänä, että haastattelutilanteessa syntyi sellaista arvokeskustelua, jollaiselle ei kokouksissa ole yleensä tilaa. Hämeenlinnassa on kerätty asiakaspalautetta aiemminkin eri keinoilla, mutta ennen kerättyä palautetta ei ole käsitelty näin perusteellisesti ja johdonmukaisesti.

Bikva-mallissa vastuu kerätyn tiedon hyödyntämisestä tai hyödyntämättä jättämisestä jää työntekijöille, johdolle ja luottamushenkilöille itselleen. Tämän kirjoittaja jatkaa haastatteluprosessin tuottamaa aineistoa hyödyntäen vielä opinnäytetyön tekemistä Diakonia-ammattikorkeakouluun ylempää sosionomi (AMK) -tutkintoa varten. Opinnäytetyössä kerättyä tietoa analysoidaan edelleen ja sen pohjalta tehdään myös toimintaehdotuksia. Opinnäytetyö valmistunee joulukuussa 2005.

Sini Rantakari
VIRTAA SOSIAALITYÖHÖN -HANKE
HÄMEENLINNA

Artikkelissa mainittu Asiakaslähtöinen arviointi – Bikva-malli löytyy myös www-julkaisuna osoitteesta http://www.stakes.fi/finsoc/hyvkayt/julkaisut/bikva.pdf (viitattu 21.6.2005).

Sakari Hänninen, Jouko Karjalainen ja Tuukka Lahti (toim.)

Toinen tieto

Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta

Virallisen tiedon tehtävä on kertoa julkinen totuus asioista. Entä miten ja millaisen tiedon kautta virallinen tieto muuttuu ja julkiset totuudet kyseenalaistuvat, jopa kumoutuvat?

Tähän kirjaan on koottu artikkeleita, joissa pohditaan ja esitellään huono-osaisuutta koskevan toisenlaisen tiedon mahdollisuuksia. Tekijät kutsuvat virallista tietoa täydentävää ja sitä haastavaa tietoa toiseksi tiedoksi.

ISBN 951-33-1812-5
2005 335 s. 29 €
tilausnumero M211

Tuore kirja näyttöön perustuvasta sosiaalityöstä!

Saksalaisen Peter Sommerfeldin toimittama kirja on erittäin tervetullut lisä keskusteluun näyttöön perustustuvasta sosiaalityöstä. Teos on luonteeltaan antologia, joka koostuu yhdeksästä artikkelista; mukana on myös suomalaisen kirjoittajaryhmän (Stina Högnabba, Ilse Julkunen, Sakari Kainulainen, Pertti Korteniemi, Tuija Lindqvist, Petri Peitola) jäsentynyt prosessikuvaus realistisen arvioinnin soveltamisesta. Kirjan taustalla on useita vuosia yhteisiä keskusteluja käynyt tutkijaverkosto.

Artikkelit muodostavat moniäänisen ja kiinnostavan kokonaisuuden: osassa kirjoituksia on ensisijaisesti teoreettisesti virittynyt kysymyksenasettelu, osa puolestaan on empiriaan ankkuroituvia analyysejä, kuten uusien reaaliaikaisten tiedonkeruuvälineiden hyödyntäminen sosiaalityön käytännöissä. Artikkelien kautta lukijalle välittyy tarkasteltavan aiheen monisyinen ja varsin pulmallinen olemus; kirja ei siis ole evidence-based-ajattelun kritiikitön ylitys vaan ennen kaikkea monipuolinen erittely vahvoja näkemyksiä herättävästä teemasta.

Laajassa johdantoluvussa Sommerfelt erittelee näyttöön perustuvan ajattelutavan yhteiskunnallisia kytköksiä ja taustaa. Hän pohjustaakin teoksen mielenkiintoisilla aineksilla, jotka tulevat hyödynnettyä Holger Zieglerin ja Mark Schrödterin teoreettisemmin suuntautuneissa kirjoituksissa. Ian Shaw tuo keskusteluun kiintoisan perspektiivin peilaamalla näyttöön perustuvaa ajattelutapaa sosiaalityöntekijöiden näkemyksiin hyvästä ja huonosta ammattikäytännöstä. Teoksen kaikissa artikkeleissa käsitellään - hieman eri näkökulmista - näytön problematiikkaa, jolloin väistämättä joudutaan pohtimaan perustavanlaatuisia kysymyksiä, kuten sosiaalityön suhdetta tutkimukseen ja tiedontuottamiseen. Lukijaa olisi helpottanut teoksen sisällön jakaminen kahteen osaan. Tällä tavoin moniaineksista kokonaisuutta olisi voinut jäsentää nostamalla esille kiinnostavia alateemoja.

Sommerfeld, Peter (ed.)(2005).

Evidence-Based Social Work – Towards a New Professionalism?

Peter Lang AG,
European Academic Publishers: Bern.

Riitta Seppänen-Järvelä
KEHITTÄMISPÄÄLLIKKÖ
FINSOC

FinSoc

Stakesin sosiaalipalvelujen evaluaatioryhmä FinSoc

www.stakes.fi/finsoc ■ s-posti:etunimi.sukunimi@stakes.fi

Yhteystiedot

Ryhmäpäällikkö
VTT, dosentti, tutkimuspäällikkö Riitta Haverinen
puh. (09) 3967 2087, 040 5744132

Ryhmäpäällikön sijainen
VTT, dosentti, tutkimuspäällikkö Ilse Julkunen
puh. (09) 3967 2091, 050 3544746

VHTT, ryhmän sihteeri
Toimistosihteeri Hilkka Nyström
puh. (09) 3967 2313, 0400 560155

YTM, tutkija Sirpa Andersson
(virkavapaalla 31.12.2005 saakka)

YTM, tutkimusassistentti Terhi Hinkka
puh. (09) 3967 2081

VTT, erikoistutkija Kaija Hänninen
puh. (09) 3967 2214, 040 7001875

VTT, dosentti, TM, tutkimuspäällikkö Juhani Iivari
puh. (09) 3967 2208, 040 5567302

VTL, tutkija Pekka Karjalainen
puh. (09) 3967 2055, 040 5475568

Tutkimusavustaja Sirkka Keckman
puh. (09) 3967 2216

VTT, erikoistutkija Juha Koivisto
puh. (09) 3967 2081, 041 4344619

MA, BA, suunnittelija Mira Koivusilta
puh. (09) 3967 2479

VTL, tutkija Tuija Lindqvist (Jyväskylän alueyksikkö)
puh. (014) 260 4800, 0400 936878

YTM, kehittämispäällikkö Anu Muuri
(vuorotteluvapaalla 31.12.2005 saakka)

VTT, kehittämispäällikkö Riitta Seppänen-Järvelä
puh. (09) 3967 2621, 040 5155539

Datanomi Minna Törmä
puh. (09) 3967 2621

YTM, tutkija Katri Vataja
puh. (09) 3967 2292

YTM, tutkija Riikka Westman (Jyväskylän alueyksikkö)
puh. (014) 260 4802

VTM, tutkija Laura Yliruka
puh. (09) 3967 2372

Stakes perusti alueyksikön Jyväskylään. Siellä aloittivat syyskuussa myös finsocilaiset Tuija Lindqvist ja Riitta Westman. Yksikön toiminta painottuu aluksi sosiaalipalvelujen kehittämiseen, arviointiin ja tutkimukseen sekä lasten ja perheiden varhaisen tuen tutkimukseen ja kehittämiseen.